

1950 Rd. - U. B. - Prop. N:o 38 (1948 Rd.).

G r u n d l a g s u t s k o t t e t s b e t ä n -
k a n d e N:o 36 med anledning av regeringens pro-
position angående självstyrelselag för Åland.

Riksdagen har jämte protokollsutdrag av den 12 november 1948 till grundlagsutskottet för beredning remitterat regeringens ovannämnda proposition n:o 38 (1948 rd.). Efter att över propositionen ha införskaffat utskottets för utrikesärenden utlåtande n:o 1 (1948 rd.), vilket såsom bilaga fogats till detta betänkande, får utskottet, vilket hört landshövdingen Herman Koroleff, regeringsrådet Aarne Tarasti vid socialministeriet och sekreteraren vid Finlands Sjömansunion G.R. Tuomikoski, varförutom en av utskottet tillsatt delegation hört dåvarande justitieministern Tauno Suontausta, medlemmen av ålandsdelegationen, hovrättspresidenten Albert von Hellens och dess sekreterare, lagmannen John Ugglä ävensom konsultativa tjänstemannen vid ministeriet för utrikesärendena Viljo Ahokas, vördamt anföra följande.

I sin nuvarande form grundar sig Ålands självstyrelse på lagen den 6 maj 1920 om självstyrelse för Åland (124/20), lagen av samma dag angående sagda lags bringande i verkställighet (125/20) ävensom lagen den 11 augusti 1922, innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkning, eller den s.k. garantilagen (189/33). Efter det nämnda lagar tillkommit, ha ändringar i grundstadgandena rörande självstyrelsen företagits blott beträffande vissa detaljer, varjämte en speciell, i 5 § 2 mom. garantilagen förutsatt lag den 1 april 1938 givits om utövande av lösningsrätt vid försäljning av fastighet i landskapet Åland (140/38), vilken lag senare ävenledes ändrats.

Från myndigheternas och befolkningens sida i landskapet Åland ha vid olika tillfällen önskemål framställts om att självstyrelselagstiftningen skulle revideras för avlägsnande av oklarheter i densamma samt för skapande av erforderliga förutsättningar för ett/friktionsfritt och resultatrikt lagstiftningsarbete till förmån för landskapet och dess befolkning och därigenom även för hela riket. Då det enligt regeringens åsikt framgått, att det inom ramen för samhörigheten med riket är möjligt att vidare utveckla landskapets självstyrelse på ett sådant sätt, att den bättre skulle motsvara de från den åländska befolkningens sida framställda önskemålen, samt att självstyrelselagstiftningen även i övrigt i vissa detaljer är i behov av revidering och förtydligande, föreslår regeringen, att självstyrelselagstiftningen i sin helhet måtte revideras.

I propositionen föreslås inga väsentliga ändringar i Ålands stats-

rättsliga ställning, utan grunderna för självstyrelsen skulle enligt densamma förbli oförändrade. Däremot föreslås talrika ändringar i den ifrågavarande lagstiftningens detaljer. Genom dessa ändringar strävar man dels att på grundvalen av de erfarenheter, som vunnits under den tid självstyrelsen varit gällande, förtydliga stadganden, som i praktiken visat sig vara beroende av tolkning och förorsakat konflikter mellan rikets och landskapets myndigheter, särskilt de stadganden, som gälla rikets och landskapets myndigheters kompetens på lagstiftningens och förvaltningens område, dels åter att beakta en småningom utbildad praxis i lagstiftningen. Detta är fallet speciellt i fråga om stadgandena rörande den ekonomiska uppgörelsen mellan riket och landskapet, vilka i gällande lagstiftning visat sig mycket bristfälliga. Därjämte föreslås, att även flera andra av den åländska befolkningen önskade ändringar och kompletteringar av gällande lagstiftning måtte företagas. Bland dessa må speciellt nämnas skapandet av begreppet åländsk hembygdsrätt, landskapets berättigande att använda egen flagga, begränsning av rätten att idka näring samt revidering av stadgandena om landskapets lagstiftning, förfarandet vid kompetenstvister, ålandsdelegationens ställning och uppgifter, tjänstgöringen i stället för fullgörande av värnplikt, inlösen av överlåten fastighet och språkbestämmelserna.

De i självstyrelselagstiftningen föreslagna ändringarna innebära i de flesta fall en sådan effektivisering av självstyrelsen, som, i syfte att öka den åländska befolkningens trygghet och trivsel, avser att utvidga landskapsorganens kompetens, medan riksorganens i motsvarande mån minskas. Under den tid självstyrelsen varit gällande, har man inom gränserna för landstingets lagstiftningsrätt redan skapat en enbart för Åland gällande rätt, som till sitt sakliga innehåll avviker från annorstädes i riket gällande lagstiftning. Att vid sidan av varandra beakta rättsordningar av två olika slag är dock ägnat att för domstolar och andra myndigheter komplicera tillämpningen av stadgandena samt att medföra svårigheter även för enskilda medborgare. Då det i propositionen föreslås, att landskapets lagstiftningsbefogenheter skulle utsträckas till att omfatta även talrika sådana rättsgebit, som hittills fallit under rikets lagstiftningskompetens, är det klart att den ovannämnda menliga dualismen till följd härav finge allt större betydelse. Dessa strävanden gå således i en motsatt riktning mot den, som de senaste årtiondena annorstädes i allmänhet varit förhärskande, i det man även olika stater emellan för avlägsnande av sagda olägenheter sökt att genom inbördes överläggningar förⁿhetliga den privaträttsliga lagstiftningen. Då det i propositionen därjämte föreslås, att stadgandena om kompetensfördelningen mellan rikets och landskapets organ skulle göras mera detaljerade än

tillförne, och då man å andra sidan ej längre nöjer sig med att uppräknade blott de rättsområden, som falla under rikets lagstiftningsbefogenheter, utan uttryckligen nämner även dem, som bli beroende av landskapslagstiftningen, kan detta enligt utskottets uppfattning i måhända t.o.m. större omfattning än hittills ge upphov till tolkningssvårigheter.

Grundlagsutskottet har vid behandlingen av de i propositionen ingående lagförslagen dock utgått ifrån, att fråga här är om en kompromisslösning, vid vilken man i denna ömtåliga lagstiftningsfråga efter mycket tidsödande förberedelser och efter många olika omgångar stannat. Fördenskull har utskottet, enligt vars åsikt den föreliggande frågan med det snaraste borde lösas på ett för den åländska befolkningen tillfresställande sätt, men samtidigt med erforderligt beaktande av rikets intressen, i mån av möjlighet sökt undvika att företaga sakliga ändringar i lagförslagen.

I propositionen föreslås, att de i den nuvarande garantilagen ingående stadgandena för enhetlighetens skull måtte införas i självstyrelselagen, som sålunda komme att innehålla alla stadganden rörande grunderna för självstyrelsen. Däremot föreslås, att beträffande utövandet av fastighet i landskapet Åland skulle stadgas i en särskild lag, såsom även hittills varit fallet.

De i föreliggande proposition ingående lagförslagen grunda sig, såsom i motiveringen framhålles, i väsentliga delar på regeringens till 1946 års riksdag överlämnade proposition n:o 100 angående självstyrelselag för Åland, vilken proposition ej slutbehandlades av den förra riksdagen. Då i denna tidigare proposition ingick en relativt detaljerad utredning om förslagen till ändring av gällande lagstiftning, har man i den nu föreliggande propositionen inskränkt sig till att redogöra för vissa i nämnda proposition vidtagna sakliga ändringar. Fördenskull finner grundlagsutskottet det erforderligt att, jämte det de sakliga ändringar, som utskottet föreslår i de ifrågavarande lagförslagen, i det följande refereras, punkt för punkt i huvuddrag även redogöra för i vilka avseenden de föreslagna stadgandena avvika från gällande lagstiftning, för såvitt detta ej i tillräcklig grad framgår av propositionen.

Ålands självstyrelse.

F Ö R S L A G E T

till självstyrelselag för Åland.

1 kap.

1 §, vari utskottet företagit blott vissa formella rättelser, motsvarar 1 § i gällande självstyrelselag.

2 §. De stadganden, som motsvara denna paragraf, ingå i 2 och 3 §§ i gällande självstyrelselag. Den enda egentliga ändringen gäller ändrandet av landskapsnämndens namn till landskapsstyrelse.

3 §. Den tidigare lagstiftningen känner ej till begreppet åländsk hembygdsrätt, vars ibruktagande i regeringens proposition till 1946 års riksdag motiverades med att man redan i gällande lagstiftning faktiskt tillerkänt de inbyggare i landskapet, som en längre tid där haft laga bo och hemvist, ett slags lokal medborgarlig ställning. Utskottet anser sig kunna förorda ett godkännande av stadgandena i 3 § om förvärv och förlust av hembygdsrätten i huvudsak i enlighet med propositionen. Stadgandena i paragrafens 2 mom., vilka beröra beviljande av hembygdsrätt åt person, som efter lagens ikraftträdande inflyttat till landskapet, ha likväl väckt allvarliga betänkligheter i utskottet. Enligt nämnda moment skulle nämligen landskapsstyrelsen ha befogenhet att efter egen prövning förvägra hembygdsrätt för person, som under fem års tid varit bosatt i landskapet, även när vägande skäl ej provas föreligga mot beviljandet. Då även prövningen av sistnämnda fråga bör anses ankomma på landskapsstyrelsen, synes enligt utskottets åsikt beviljandet av ytterligare prövningsrätt åt densamma ej vara motiverat. Ehuru det i propositionens motivering förutsattes, att ifrågavarande ansökningar i regeln avgöras positivt, har utskottet dock funnit det nödigt, att detta uttryckligen utsäges även i lagen, och vidtagit en härav betingad ändring i ifrågavarande moment. Övriga av utskottet företagna sakliga ändringar beträffande erhållande av hembygdsrätten äro tilläggen till 1, 5 och 6 mom., vilka enligt utskottets åsikt äro påkallade av billighetsskäl.

Stadgandena om erhållande av hembygdsrätt äro i och för sig tillämpliga blott på personer, vilka såsom finska medborgare bott i landskapet Åland under minst fem års tid. Uttryckliga stadganden därom, huruvida person, som erhållit finskt medborgarskap, vid beräkningen av den i paragrafen stadgade tiden av fem år kan räkna sig till godo även den tid, under vilken han såsom annat lands medborgare bott på Åland, ingå icke i paragrafen. Då denna brist i praktiken icke torde vara särskilt betyd-

sefull och torde kunna korrigeras genom intagande i den i paragrafens sista moment förutsatta landskapslagen av stadganden härom, anser utskottet det icke vara erforderligt att föreslå, att dessa stadganden införas i lagförslaget.

Enligt 3 § 7 mom. skulle förutom den, som blir medborgare i främmande land, även person, som bortflyttar från landskapet och stadigvarande bosätter sig utom detsamma, förlora hembygdsrätten. Enligt utskottets åsikt borde förutsättningen för förlust av hembygdsrätten i sistnämnda fall vara, att den, som bortflyttat, under fem års tid är bosatt utom landskapet, varför utskottet vidtagit en dylik ändring i momentet.

4 §. Enligt 3 § garantilagen erhåller finsk medborgare, som inflyttar till landskapet Åland, kommunal rösträtt och rösträtt vid val till landstinget först efter det han under fem år där haft laga bo och hemvist, förutom i det fall, att han redan tidigare under fem års tid haft laga bo och hemvist i landskapet. I lagförslagets 4 § har dylik rösträtt anknutits till hembygdsrätten. Stadgandet skulle alltså, då man beaktar stadgandena i 3 § om erhållande av hembygdsrätt, innebära å ena sidan att en del personer kunna erhålla sådan rösträtt på kortare tid än förut, och å andra sidan, att dess erhållande kunde taga en längre tid än hittills i anspråk eller t.o.m. helt förhindras, nämligen i det fall, att hembygdsrätt alls icke beviljas vederbörande person. Om det speciella begreppet hembygdsrätt tages i bruk, bör det dock enligt utskottets åsikt anses vara ändamålsenligt, att frågan löses på det föreslagna sättet.

Helt nya äro de i 4 § 2 - 5 mom. intagna stadgandena angående rätt att driva sådan näring, för vars utövande anmälan eller tillstånd enligt lag erfordras. Denna rätt vore beträffande fysiska personer icke ovillkorligen bunden vid hembygdsrätten, utan kunde förvärfvas oberoende av denna även genom att vederbörande under fem år stadigvarande varit bosatt i landskapet. I varje fall komme stadgandet att indirekt inskränka den finska medborgare i regeringsformen tryggade rätten att fritt välja boningsort på rikets område och kunde även i vissa fall leda till obillighet. Sålunda kunde det t.ex. förhindra arvingar att fortsätta affärsrörelse, som de ärvt av släkting, vilken varit bosatt på Åland. Då detta stränga stadgande likväl i någon mån skulle mildras genom den i paragrafens 5 mom. landskapsstyrelsen medgivna befogenhet att lämna specialtillstånd och då inskränkningarna enligt 4 mom. icke skulle beröra näringsidkare, som redan vid lagens ikraftträdande i landskapet driver näring av nämnt slag, har utskottet icke velat föreslå, att stadgandet skulle ändras. Sammanslutningars och stiftelsers möjlighet att driva sådan näring har däremot enligt utskottets uppfattning allför mycket in-

skränkts i propositionen. Bestämmelsen att sammanslutning eller stiftelse under minst fem år bör ha "utövat verksamhet" i landskapet för att få driva näring komme, speciellt beträffande bolag och andelslag, vilkas verksamhet oftast väsentligen just består i att driva näring, att leda därhän, att näringens drivande i de flesta fall bleve beroende av det specialtillstånd, som enligt 5 mom. kan givas. Utskottet har därför ändrat 3 mom. så, att en förutsättning för sammanslutningars och stiftelsers rätt att driva näring blott skulle vara, att envar av styrelsemedlemmarna i dessa fylla de krav, som i 2 mom. uppställts såsom förutsättning för enskild person att driva näring.

5§ motsvarar garantilagens 5 §, sådan den lyder i lagen den 1 september 1939 (246/39), enligt vilken förutsättning för inlösningsrätten är, att fastighet sålts till person, som icke under fem års tid varit bosatt i landskapet, och inlösningsberättigad jämte landskapet och vederbörande kommun är person, som under fem års tid varit bosatt i landskapet. I propositionen föreslås flera ändringar i gällande lag. Blott person, som har åländsk hembygdsrätt, ävensom sammanslutning och stiftelse, som ha sin hemort i landskapet samt under minst fem år utövat verksamhet där och vilkas styrelsemedlemmar under denna tid åtnjutit åländsk hembygdsrätt, skulle ha rätt till fång, som vore tryggt mot inlösning. Inlösningsberättigad vore åter enligt propositionen, förutom landskapet och kommun, enskild person, som har hembygdsrätt. Principiellt betydelsefullare är ändringen rörande de fång, som konstituera inlösningsrätt. Medan enligt gällande lag blott försäld fastighet kan vara föremål för inlösning, föreslås nu, att inlösningsrätten skulle utvidgas så, att alla andra fång än arv och expropriation kunde medföra inlösning. Föremål för inlösning kunde sålunda också bliva fastighet, som genom byte, gåva eller testamente övergått till ny ägare. Avsikten med ändringen är att effektivare än hittills trygga jordegendomens bibehållande i landskapets befolknings egna händer. Då möjligheterna att anskaffa fastigheter i förslaget mycket skarpt begränsats, föreslås i paragrafens 2 mom., att landskapsstyrelsen skulle medgivas befogenhet att i enskilda fall tillåta förvärv av fastighet, utan att lösningsrätt äger rum, ett stadgande, som tidigare saknat motsvarighet. För undvikande av tolkningssvårigheter föreslås vidare ett uttryckligt stadgande om den prisnivå, enligt vilken löseskillingen skall fastställas.

Ehuru stadgandena om inlösningsrätten i lagförslaget i en del fall, särskilt i fråga om byte, i praktiken kunna leda till oskäligen resultat, föreslår utskottet icke andra sakliga ändringar i dem än den, att sammanslutnings eller stiftelsers fång bleve tryggt mot inlösen i det fall, att den under minst fem års tid haft hemort i landskapet och att dess

alla styrelsemedlemmar vid tidpunkten för fångets åtnjuta åländsk hembygdsrätt. I övrigt har utskottet gjort endast förtydligande eller formella rättelser i paragrafen. Då i början av 1 mom. talas om att fastighet övergått genom annat fång än laga arv eller expropriation, har man enligt en utskottet delgiven uppgift med ordet "laga" velat understryka blott den omständigheten, att testamente i detta hänseende icke borde jämnställas med arv. Enligt utskottets uppfattning bör saken även annars anses vara klar, och då nämnda ord kunde giva anledning till den uppfattningen, att fång genom arv vore tryggt mot inlösen blott till den del fråga är om en enligt en bråkdel av arvslotten beräknad del av fastigheten, har utskottet uteslutit ifrågavarande ord ur lagtexten.

6 §. Motsvarande stadganden ingå i 4 § självstyrelselagen och 1 § garantilagen. Nya stadganden ingå blott i 2 och 4 mom. av den föreslagna 6 § och kunna anses vara av behovet påkallade.

2 kap.

7 § överensstämmer i övrigt med 5 § i gällande självstyrelselag, förutom att 2 mom. är nytt. Utskottet har intet i sak att anmärka mot detta moment.

8, 9 och 10 §§ äro i huvudsak likalydande med 6, 7 och 8 §§ i den nuvarande självstyrelselagen. En mera anmärkningsvärd skillnad föreligger blott däri, att enligt nuvarande lag (6 §) landshövdingen sammankallar landstinget till urtima möte samt med republikens presidents begivande upplöser landstinget och förordnar om verkställande av nya val. Genom ändringen har man således sökt öka republikens presidents möjligheter att inverka på de ifrågavarande åtgärderna.

11 §. I gällande självstyrelselag har den legislativa kompetensfördelningen mellan rikets och landskapets organ fastställts sålunda, att i 9 § de rättsgebit uppräknats, till vilka rikets lagstiftningsbefogenhet sträcker sig, medan landskapets lagstiftningskompetens i 12 § fastslagits blott genom ett allmänt stadgande, att andra än riket särskilt förehållna ärenden falla under landskapets lagstiftningsbefogenhet. Det föreliggande lagförslaget har härutinnan en annan struktur. I detsamma ha i 11 §, avsevärt mera detaljerat än förut, de under rikets lagstiftningskompetens fallande ärendena först uppräknats, och i 13 § ha såsom komplettering till stadgandena i 11 §, ävenledes mycket detaljerat, å andra sidan de rättsområden uppräknats, inom vilka landskapets lagstiftningsbefogenhet kan utövas. Även om man genom ett dylikt förfarande uppenbarligen kan eliminera talrika tolkningssvårigheter, som förorsakats av de gällande stadgandenas generella avfattning, kan förfarandet å andra sidan såsom ovan redan sagts, vara ägnat att leda till nya meningsskiljaktigheter beträffande tolkningen. Som exempel härpå kan nämnas tvångsinlösen

av patent. Ärenden rörande patenträtten fölle enligt 11 § 2 mom. 8 punkten under rikets lagstiftningsbehörighet, men landskapets lagstiftningskompetens kunde enligt 13 § 1 mom. 1 punkten utövas i ärende, som gäller rätt till expropriation för allmänt behov mot full ersättning. Emedan tvångsinlösen av patent nära ansluter sig till patenträttens övriga delar, är det naturligt, att den i detta sammanhang hänföres till patenträttens område. Utskottet har därför i 11 § 2 mom. 8 punkten infört ett uttryckligt stadgande härom.

Vad den sakliga kompetensfördelningen i övrigt vidkommer, utvidgas i lagförslaget landskapets lagstiftningsbefogenhet i flera hänseenden. Ehuru utskottet i allmänhet ej anser sig kunna föreslå sakliga ändringar i de ifrågavarande stadgandena, anser det sig förpliktadt att fästa uppmärksamhet vid vissa sådana utvidgningar och andra ändringar.

Jämlikt 9 § 2 mom. 1 punkten i gällande självstyrelselag ha rikets lagstiftningsorgan uteslutande lagstiftningsbehörighet bl.a. i ärenden, som beröra inskränkningar i finska medborgares allmänna rättigheter under krig och uppror. Ehuru i lagförslaget (11 § 2 mom. 1 punkten) på motsvarande ställe talas blott om ärende, som berör krigstillstånd, förutsätter utskottet, att avsikten ej är att här göra en saklig ändring, vilket framgår även därav, att det varken i motiveringen till den föreliggande lagen eller till den till 1946 års riksdag överlämnade propositionen ingår någon som helst antydning om att ändring i de ifrågavarande stadgandena skulle ha föreslagits.

Beträffande ärenden angående expropriationsrätten, vilka för närvarande (9 § 2 mom. 1 punkten självstyrelselagen) med undantag för expropriation för landskapet Ålands behov höra till rikslagstiftningsens område, föreslås (11 § 2 mom. 1 punkten och 13 § 1 mom. 1 punkten), att de underställas landskapets lagstiftningsbehörighet förutom expropriation av fast egendom för statens förvaltningsbehov. Då uttrycket "statens förvaltningsbehov" enligt utskottets åsikt är alltför snävt, föreslår utskottet, att det ändras till "allmänna riksbehov". Utskottet förslår, att motsvarande ändring införes även i 13 § 1 mom. 1 punkten samt i 19 § 1 mom. 9 punkten.

Ärenden rörande flaggan höra för närvarande i sin helhet till rikslagstiftningen (9 § 2 mom. 2 punkten självstyrelselagen), men samtidigt som nu föreslås, att möjligheter skulle skapas för ibruktagande av en speciell landskapsflagga för Åland, föreslås (11 § 2 mom. 2 punkten), att rikets lagstiftningsorgans rätt att bestämma om användandet av riksflaggan på Åland skulle inskränkas till att omfatta blott dess användande å statens och landskapets offentliga byggnader och vid offentliga tillfällen samt såsom sjöfarts- och handelsflagga. I stadgandet har ej

närmare angivits, vad som bör förstås med offentligt tillfälle. Utskottet har dock ej ansett sig kunna förslå detaljerade bestämmelser härom i självstyrelselagen, utan förutsätter, att noggrannare föreskrifter, vilka tillgodose billighetens krav, genom förordning i saken utfärdas. Stadgandena om landskapets flagga och dess användande skulle (13 § 1 mom. 20 punkten) helt bliva beroende av landskapets lagstiftning, dock sålunda, att användning av riksflaggan icke kunde inskränkas genom landskapslag.

Enligt gällande lag (9 § 2 mom. 6 punkten självstyrelselagen) skall om grunderna för undervisningsväsendet stadgas genom rikslag. Jämlikt regeringens proposition skulle lagstiftningen rörande undervisningen i huvudsak anförtros landskapet, och i landskapslagstiftningen skulle blott den i rikslagarna stadgade grundsatsen om allmän läroplikt iakttagas, för såvitt fråga är om "dennas utsträckning med avseende å lärotvång underkastat barn och de åldersår, under vilka lärotvång tillämpas" (11 § 2 mom. 6 punkten). Formuleringen är i någon mån oklar, varför utskottet sökt klarare återgiva den tanke, som man genom densamma uppenbarligen velat ge uttryck för. Speciellt bör beaktas, att undervisningsstoffet i läropliktsskolan samt skolväsendets organisation, vilka torde böra anses höra till grunderna för undervisningsväsendet, i enlighet härmed helt och hållet skulle falla under landskapets lagstiftning. Av rikslagstiftningen bleve förutom de redan nämnda även vissa andra ärenden rörande undervisningsväsendet beroende, i enlighet med vad i 11 § 2 mom. 6 punkten är sagt.

Den sociala lagstiftningen tillkommer för närvarande (9 § 2 mom. 8 punkten självstyrelselagen), med undantag för arbetarförsäkrings- och -skyddslagstiftningen, landskapet, och lagförslaget intager i allmänhet samma ståndpunkt (11 § 2 mom. 9 punkten samt 13 § 1 mom. 5, 14 och 15 punkterna). Utskottet har likväl ej funnit det ändamålsenligt, att bestämmanderätten rörande sådana viktiga sociala förmåner som moderskapsunderstöd samt familje- och barnbidrag bleve beroende av landskapets lagstiftning. Fördenskull har utskottet överflyttat bestämmelserna rörande dem från 13 § 1 mom. 5 punkten till 11 § 2 mom. 9 punkten.

Jämlikt gällande självstyrelselag (9 § 2 mom. 12 punkten) har rikets lagstiftningsorgan uteslutande lagstiftningsbefogenhet i ärende, som rör genom internationella avtal reglerat område. Enligt propositionen (11 § 2 mom. 19 punkten) borde även landstingets godkännande utverkas för lag, genom vilken fördrag med främmande makt bringas i kraft inom landskapet, för såvitt i fördraget ingå bestämmelser, som innebära upphävande eller ändring av stadganden i självstyrelselagen. Då jämlikt 36 § 1 mom. gällande självstyrelselag landstingets bifall erfordras för

ändring, förklaring och upphävande av stadgandena i sagda lag och för avvikelser från dem, innebure en komplettering av ifrågavarande stadgande på i propositionen föreslaget sätt ingen inskränkning i rikets lagstiftningsbehörighet. Utskottet för utrikesärenden har i sitt utlåtande meddelat, att det funnit stadgandet befogat, och grundlagsutskottet har blott gjort ett kompletterande tillägg till detsamma, varigenom dess ordalydelse bringas att motsvara avfattningen av stadgandet i lagförslagets 44 §.

Stadgandet i 11 § 2 mom. är nytt och skulle begränsa rikets lagstiftningskompetens sålunda, att en ändring av principerna i sagda moment vore möjlig blott med landstingets bifall.

12 § innebär även en inskränkning av rikets lagstiftningsbehörighet. I motsvarande stadgande i gällande självstyrelselag (11 §) talas om andra än i 9 § sagda lag omförmälda eller således till rikets lagstiftningsbehörighet hörande ärenden samt om ärenden, som föranledas av dessa eller annars falla under republikens allmänna förvaltning. I den till 1946 års riksdag överlämnade propositionen motiverades ändringen av stadgandet därmed, att dess hittillsvarande avfattning lämnat rum för tvivel, huruvida rätten att på administrativ väg utfärda förordningar för Åland gällde även ärenden, som falla under landskapets lagstiftningsbehörighet, eller huruvida paragrafen endast avser sådana för landskapet avsedda förordningar, som falla under rikets lagstiftningskompetens. Ehuru den förstnämnda ståndpunkten vunnit hävd såväl i doktrinen som i praktiken, har paragrafen utformats i enlighet med den sistnämnda tolkningen.

13 §. Utskottet hänvisar till vad ovan vid redogörelsen för 11 § anförts om den materiella omfattningen av landskapets lagstiftningsbehörighet. Paragrafens 3 mom. innehåller sakligt nya stadganden. Dessa skulle möjliggöra utfärdandet av speciella landskapsförordningar, som gällande lagstiftning ej känner till.

14 §. Stadgandena i paragrafens 1 och 2 mom. motsvara 12 § 2 mom. i den nuvarande självstyrelselagen. Medan republikens president enligt gällande lag kan förordna, att landskapslag skall förfalla, icke blott i det fall, att han finner den röra ärenden, som falla under rikets lagstiftningskompetens, utan även när han avser den stå i strid med rikets allmänna intressen, föreslås, att sistnämnda grund för vetorättens användning skulle inskränkas till att omfatta blott de fall, då presidenten finner lagen beröra rikets inre eller yttre säkerhet. Ändringsförslaget har i den till 1946 års riksdag överlämnade propositionen motiverats med att den enligt det berörda stadgandet presidenten tillkommande befogenheten vilar på en svävande grund och att användningen av densamma kan vara beroende av en på rådande politiska stämningar grundad prövning,

ävensom med att uttrycket i sin obestämda och tänjbara avfattning därför borde justeras, dess innehåll begränsas och den oklarhet, som därav förorsakas vid självstyrelselagens tillämpning, avlägsnas. Det synes dock omöjligt att draga upp gränserna mellan rikets och landskapets legislativa kompetens på ett sådant sätt, att situationer ej kunde uppstå, i vilka en landskapslag, som formellt håller sig inom gränserna för landskapets kompetens, kränker rikets allmänna intressen och därigenom enligt grundlagsutskottets uppfattning i vissa fall måhända kunde föranleda svårigheter. Då dessa svårigheter med god vilja kunna undvikas, har utskottet icke velat föreslå, att stadgandena skulle ändras.

Stadgandena i paragrafens 3 och 4 mom. äro nya. Stadgandet i det förra är ett uttryck för den även i några andra punkter (t.ex. 13 § 3 mom.) i lagförslaget framträdande strävan att understryka ålandsdelegationens betydelse såsom ett till självstyrelsesystemet hörande organ. Stadgandena i det senare eller 4 mom., vilka beröra landskapslagar av s.k. blandad natur, åsyfta åter att i lag fastslå principer, som redan tidigare tillämpats i praktiken.

15 och 16 §§ motsvara till sitt sakliga innehåll 13 och 14 §§ i gällande självstyrelselag.

3 kap.

17 § 1 mom överensstämmer med 15 § i gällande självstyrelselag. Däremot är 2 mom. nytt, och beträffande detsamma har utskottet intet att anmärka.

18 § överensstämmer med 16 § i gällande självstyrelselag.

19 § motsvarar 17 § i gällande självstyrelselag. Stadgandena i paragrafens 1 mom. ha delvis omformulerats så, att de motsvara stadgandena i lagförslagets 11 §. 2 mom. nytt, och beträffande detsamma har utskottet intet att använda.

20 § 1 mom. överensstämmer med 18 § i gällande självstyrelselag. För komplettering av stadgandena om de däri åsyftade s.k. avtalsförordningarna ha i paragrafen inrymts nya 2 och 3 mom., vilka tidigare icke haft någon motsvarighet men som böra anses erforderliga.

4 kap.

21 § är till sitt innehåll överensstämmande med den tidigare 19 §.

22 § motsvarar den nuvarande 20 §, men har kompletterats med beaktande av utvecklingen på den förvaltningsrättsliga lagskipningens område.

5 kap.

23 § motsvarar 21 § i gällande självstyrelselag, men i densamma har landskapet tilldelats större rätt än förut att självt bestämma om grunderna för sin egen beskattning samt om det sätt, på vilket tilläggsskatt och extraordinarie inkomstskatt uppbäras. Då förhållandena i landskapet

i många avseenden äro annorlunda än annorstädes i riket, kan enligt utskottets åsikt förslaget att bevilja landskapet rätt att självt bestämma om grunderna för tilläggs- och extraordinarie skatt godkännas, i synnerhet som landshövdingen jämlikt lagförslagets 24 § skulle ha befogenhet att förbjuda verkställighet av beslut rörande beskattning, ifall denna uppenbarligen skulle förfördela enskilda skattdragande eller olika samhällsklasser.

24 § överensstämmer med den förra 22 §.

25 § är ny. Beträffande densamma nöjer sig utskottet med att hänvisa till vad i propositionens motivering i saken anförts.

26 § överensstämmer med 24 § i den nuvarande självstyrelselagen.

27 § 1 mom. motsvarar 25 § och delvis 26 § i den gällande självstyrelselagen.

27 § 1 mom. motsvarar 25 § och delvis 26 § i den gällande självstyrelselagen. 2 och 3 mom. äro nya, och deras intagande i lagen är motiverat.

28-32 §§ innehålla stadganden om skatteekonomisk utjämning mellan riket och landskapet Åland; motsvarande stadganden, i den mån sådana tidigare finnas, ingå i 26 § i gällande självstyrelselag.

Enligt det i gällande självstyrelselag ingående skatteekonomiska systemet erläggas de kostnader, som förorsakas av den på rikets myndigheter ankommande förvaltningen ävensom av rättsvården, ur statsmedel, varemot landskapet självt bestrider övriga utgifter, som förorsakas av landskapets förvaltning och således även av utförandet av de på statens förvaltningsorgan ankommande uppgifterna, vilkas handhavande övertagits av landskapet. De indirekta skatter, som inflyta i landskapet, ävensom huvuddelen av de direkta skatter, som uppbäras i hela riket, tillfalla statskassan, varför landskapet för täckande av sina utgifter i huvudsak nödgas trygga sig till närings- och nöjesskatterna, till vissa avgifter samt till den till inkomstskatten hörande tilläggsskatt och den tillfälliga extraordinarie skatt, vilka uppbäras i landskapet.

Ifall beskattningen sålunda gestaltar sig tyngre än i övriga delar av riket, beviljas landskapet för utjämning av skillnaden ur statens medel ett anslag, vars storlek fastställles av ålandsdelegationen och som, sedan republikens president stadfäst delegationens beslut, i statsförslaget beaktas såsom en på lag grundad utgift. Ett dylikt utjämningsanslag är icke till sin egentliga natur ett understöd, utan det bör sakligt anses vara en ersättning för handhavandet av vissa annars på staten ankommande förvaltningsuppgifter. Genom ett sådant förfarande förhindras skattebördan för landskapets befolkning att oproporportionerligt stiga.

Ålandsdelegationen fastställer utjämningsanslagets storlek på grundvalen av den skillnad, som befinnes föreligga mellan landskapets inkomster och dess regelbundna utgifter. Delegationen övervakar härvid även, att

tillräcklig sparsamhet iakttages och att utgifterna icke överstiga motsvarande utgifter annorstädes i riket. För avhjälpande av i lagstiftningen konstaterade bristfälligheter har delegationen varit nödsakad att för utjämningsförfarandet skapa ett speciellt system, vars principer republikens president och högsta domstolen godkänt. De på detta sätt uträknade utgiftsöverskotten ha under de senaste åren stigit till följande belopp:

För år 1938	11,296,954 mk,
" " 1939	11,801,353 mk,
" " 1940	9,607,284 mk,
" " 1941	11,230,744 mk,
" " 1942	12,439,962 mk,
" " 1943	15,499,984 mk,
" " 1944	17,186,000 mk,
" " 1945	28,914,619 mk,
" " 1946	42,049,500 mk,
" " 1947	c.71,570,000 mk, och
" " 1948	c.99,000,000 mk.

Lagförslagens stadganden om utjämningsförfarandet ha uppgjorts med iakttagande av de i praxis härutinnan följda riktlinjerna och kunna enligt utskottets uppfattning anses vara på sin plats. Egentliga ändringar i jämförelse med gällande stadganden ha vidtagits blott beträffande Ålandsdelegationen (28 §). Förutom att det i lagförslaget enligt redan stadgad praxis talas om Ålandsdelegationen och ej längre om nämnden, såsom i den nuvarande lagen, kunde jämlikt förslaget till delegationens ordförande även förordnas annan person än landshövdingen på Åland, varförutom i förslaget ingå bestämmelser om delegationsmedlemmarnas suppleanter och om deras mandattid samt om återkallande av förordnande ävensom om delegationens beslutförhet. Alla dessa stadganden äro enligt utskottets åsikt av behovet påkallade.

33 § innehåller stadganden rörande Ålandsdelegationens uppgifter, enligt vilka stadganden, såsom redan framhållits, åt delegationen skulle uppdragas, förutom dess av det skatteekonomiska utjämningsförfarandet föranledda egentliga uppgift, även vissa andra uppgifter, som den redan delvis i praktiken utfört.

6 kap.

34 §. Enligt 27 § i gällande självstyrelselag äro landskapet Ålands inbyggare skyldiga att biträda vid föderneslandets försvar genom att, i stället för fullgörande av värnplikt, göra motsvarande tjänst vid lots- och fyrinrättningen, såsom därom i lag särskilt stadgas. Landstinget bör

enligt 5 § lagen den 6 maj 1920 om bringande i verkställighet av lagen om självstyrelse för Åland beredas tillfälle att avgiva utlåtande om en dylik lag. Enär hela frågan fortfarande ej reglerats, på grund av att någon lag icke åvägabragts, och då enligt regeringens åsikt erfarenheten även visat, att anordnandet av tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen skulle möta stora svårigheter, föreslås i propositionen en sådan lösning, att ålänningarna i stället för att avtjäna värnplikt vore skyldiga att tjänstgöra vid civilförvaltningen, enligt vad därom i rikslag med landstingets bifall särskilt stadgas. Utskottet finner det klart, att inbyggarna i landskapet Åland ej helt kunna befrias från att avtjäna värnplikt. Då det ej synes möjligt att i saken få till stånd en ur rikets synpunkt mera tillfredsställande lösning än den som regeringen föreslår, har utskottet ej ansett sig kunna framställa något annat förslag. Utskottet finner det likväl erforderligt att såsom ett alternativ bibehålla den i gällande lag förutsatta möjligheten att reglera frågan, varför utskottet i 34 § 1 mom. infört ett härav betingat tillägg. I lagförslaget har i detta avseende använts benämningen "landskapet Ålands inbyggare", utan att det likväl närmare definieras, vilka som böra betraktas såsom inbyggare i landskapet. Utskottet har fördenskull i enlighet med den ståndpunkt, som hävdades i den till 1946 års riksdag överlämnade propositionen, ändrat stadgandet så, att det berör de personer, som äga åländsk hembygdsrätt.

Paragrafens 2 och 3 mom. överensstämmer i sak med gällande lag. För att förhindra den eventualiteten, att avtjänandet av värnplikten skulle kunna undgås genom att vederbörande bosätter sig utomlands, och först därefter överflyttar till landskapet Åland, har utskottet dock funnit det erforderligt att föreslå en ny ordalydelse för 2 mom.

7 kap.

25 § 1, 2 och 3 mom, överensstämmer med 2 § garantilagen i övrigt, förutom att ordet "finska" i 3 mom. ändrats till orden "annat språk än svenska". I 4 mom. ingå däremot nya stadganden. Då momentet dock, med beaktande av stadgandet i lagförslagets 13 § 1 mom. 2 punkten, kan anses överflödigt, föreslår utskottet, att det uteslutes.

8 kap.

36 § överensstämmer med 28 § i gällande självstyrelselag.

37 § överensstämmer i övrigt med 29 § i gällande självstyrelselag, förutom att såsom ämbetsspråk för ålandsdelegationen, varom stadganden tidigare icke funnits i enlighet med nuvarande praxis föreslås svenska och att finskspråkiga personer i språkligt hänseende skulle intaga samma ställning, som svenskspråkiga personer i enspråkigt finska områden, medan

de hittills intagit samma ställning som svenskspråkig majoritet. Sistnämnda ändring, genom vilken finskspråkiga personer på Åland skulle försättas i samma ställning som dylika personer även annorstädes i enspråkigt svenska områden intaga, kan enligt utskottets åsikt godkännas.

38 § 1 mom. motsvarar gällande självstyrelselags 30 §, vars ordalydelse kan ge anledning till olika tolkningar. Den i sistnämnda paragraf ingående förteckningen över rikets myndigheter har kompletterats genom att till densamma fogats sådana överrätter samt administrativa myndigheter, utgörande lägre instans än centrala ämbetsverk, till vilkas domkrets eller förvaltningsområde landskapet Åland hör. Enligt lagförslaget vore användandet av svenska språket härafter obligatoriskt icke blott i skriftväxlingen mellan till landskapsförvaltningen hörande myndigheter och rikets myndigheter utan även vid skriftväxling enbart mellan rikets myndigheter inbördes, även om skrivelsen skulle beröra andra omständigheter än självstyrelseärenden och oberoende av, huruvida ärendet föranleder utfärdandet av, huruvida ärendet föranleder utfärdandet av expedition eller icke. Stadgandet avviker därigenom från språklagens principer.

Paragrafens 2 mom. är nytt och har i den till 1946 års riksdag överlämnade propositionen motiverats med, att de i momentet avsedda utlåtandena och avgörandena äro av stor betydelse för landskapets inbyggare och myndigheter och att det även vore förenligt med rikets fördel, om dessa kunde göra sig förtrogna med dem för att kompetenskonflikter därigenom såvitt möjligt måtte kunna undvikas.

39 § är överensstämmande med 31 § i gällande självstyrelselag.

9 kap.

40 § överensstämmer i övriga hänseenden med 32 § i gällande självstyrelselag, förutom att landshövdingen i fall, som avses i 2 mom., med avvikelse från vad fallet är enligt gällande lags 32 §, först efter att ha hört justitiekansler kunde förbjuda verkställighet av beslut.

41 § innehåller förslag om komplettering av stadgandena i gällande självstyrelselags 33 § genom bestämmelser om, vid vilken domstol föredragande vid landskapsstyrelsen och annan innehavare av tjänst eller befattning vid landskapsförvaltningen skola åtalas för tjänsteförbrytelse.

42 § avviker från stadgandena i 34 § i gällande självstyrelselag därutinnan, att landshövdingen ej längre själv kunde anmäla brott till åtal, utan ägde han blott höra anmälan därom till justitiekanslern.

10 kap.

43 §. I 35 § i gällande självstyrelselag stadgas, att ifall meningskiljaktighet uppkommer angående landshövdingens, landstingets eller landskapsnämndens befogenheter enligt sagda lag, högsta domstolen äger

avgöra saken. Detta lagrum har tolkats så, att av självstyrelselagen föranledda kompetenskonslikter såväl på lagstiftningens som förvaltningsens område på ett bindande sätt avgöras av högsta domstolen.

I regeringens proposition till 1946 års riksdag ha tvivelsmål uttalats om, huruvida förenämnda stadgande vore helt förenligt med det stadgande i självstyrelselagen, som förbjuder bl.a. förklaring av självstyrelselagens stadganden annorledes än med landstingets bifall och i den ordning, som om grundlag är stadgat (36 §). På grund härav har det förmodats, att stadgandets egentliga syfte blott vore att reglera sättet för lösning av frågor rörande vederbörande administrativa myndigheters kompetens. Av dessa orsaker och då meningsskiljaktigheter rörande landstingets lagstiftningsbefogenhet kunna prövas i den i lagförslagets 14 § angivna ordningen samt då ifrågavarande stadgande enligt regeringens åsikt icke borde ha avseende på landstinget i dess egenskap av det organ, som besluter om beskattningen, har lagförslagets 43 §, som motsvarar 35 § i gällande självstyrelselag, begränsats till att omfatta blott förvaltningsåtgärder, och har landstinget utelämnats från de organ, i fråga om vilka kompetenskonflikter borde lösas jämligt ifrågavarande paragraf. Samtidigt har paragrafen kompletterats genom att i densamma intagits närmare bestämmelser om handläggningen av dylika ärenden.

Enligt 92 § 2 mom. regeringsformen må domare eller annan tjänsteman ej tillämpa i förordning ingående stadgande, som står i strid med grundlag eller annan lag. Av detta stadgande och av den omständigheten, att något motsvarande stadgande om lagars förenlighet med statsförfattningen icke förefinnes, har man dragit den slutsatsen, att myndigheter i allmänhet icke ha rätt att undersöka rikslagars förenlighet med statsförfattningen. Grundlagsutskottet anser, att kompetenskonflikter även beträffande stiftandet av landskapslagar kunna lämnas utanför tillämpningsområdet för lagförslagets 43 §. Med iakttagande av tillräckligt förutseende vid den i lagförslagets 14 § föreskrivna behandlingen av landskapslagar är det nämligen möjligt att i osäkra fall alltid införskaffa högsta domstolens utlåtande i kompetensfrågan, och då utlåtandet härvid rör en ren rättsfråga, torde man kunna förutsätta, att avgörandet i allmänhet utfaller i enlighet med utlåtandet. Möjligheten att efteråt göra kompetensfrågan till föremål för särskild prövning bleve härvid i allmänhet onödig. Då förfarandet i enlighet med lagförslagets 43 § likväl kunde gälla blott meningsskiljaktigheter, som uppkomma vid verkställandet av administrativa åtgärder, komme även landskapsförordningar, vilkas utfärdande jämligt lagförslagets 13 § 3 mom. bleve möjligt men vilka i ingen händelse, då de innehålla rättsstadganden, kunde räknas som förvaltningsåtgärder, att falla utanför tillämpningsområdet för stadgandet i 43 §. Då för prövning av deras lag-

enlighet ej heller föreslås utfärdande av något annat stadgande, vilket skulle motsvara ovannämnda stadgande i 92 § 2 mom. regeringsformen och gälla prövning av landskapsförordningars lagenlighet, skulle enligt utskottets åsikt härutinnan en lucka uppkomma i lagen. Utskottet har fördenskull funnit nödigt föreslå, att ifrågavarande stadganden måtte intagas såsom ett nytt 1 mom. i 43 §. Därjämte föreslår utskottet, att ordalydelsen i början av det stadgande, som blir paragrafens 2 mom., måtte förtydligas sålunda, att av detsamma bättre skulle framgå, att kompetensfråga på där nämnt sätt kan underställas prövning såväl i det fall, att åtgärd redan vidtagits, som även därförinnan.

44 § överensstämmer med 36 § i gällande självstyrelselag.

45 § motsvarar i övrigt till sitt innehåll 37 § i gällande självstyrelselag, förutom att dess senare mening, som föranletts av en i vallagstiftningen företagen ändring, är ny.

Stadgandet om ikraftträdandet ger utskottet anledning framhålla att, då stadganden, motsvarande dem i 6 § garantilagen, icke intagits i lagförslaget, sagda paragraf, som berör vissa internationella organs handläggning av klagomål, och anmärkningar, framställda på grund av tillämpningen av garantilagens stadganden, fortfarande formellt skulle förbli i kraft, ehuru de där åsyftade organen upphört att existera och alla i lagen ingående materiella stadganden dessutom bleve upphävda. När ett upphävande av nämnda stadgande likväl innebure ett ingrepp i den internationella sidan av den åländska självstyrelsen och då såväl enligt grundlagsutskottets som enligt utskottets för utrikesärenden åsikt regeringens ståndpunkt, jämlikt vilken ett dylikt ingrepp borde undvikas, kan anses riktig, är det enligt utskottets åsikt icke skäl att härutinnan företaga ändring av stadgandet om ikraftträdandet.

Förutom det sakliga ändringar, som utskottet föreslår i lagförslaget och som ovan redan berörts, har utskottet i detsamma gjort talrika förtydliganden ävensom formella och språkliga rättelser.

F Ö R S L A G E T

till lag om utövande av lösningsrätt vid överlåtelse av fastighet i
landskapet Åland.

Lagförslaget är i allmänhet överensstämmande med gällande lag av den 1 april 1938 (140/38). Stadgandena ha likväl omformulerats för att bringa dem i överensstämmelse med stadgandena i 5 § i förslaget till lag om självstyrelse för Åland. Därjämte ha såsom 4 § 4 mom. intagits nya stadganden rörande handläggningen av inteckningsärende beträffande överlåten fastighet under den tid, då inlösningsförfarande är anhängigt, och i 6 § föreslås, att rätten att söka ändring i ärende rörande storleken av löseskilling måtte inskränkas sålunda, att hovrätt i dylika ärenden vore sista instans.

Utskottet har i 1 § samt 2 § 2 mom. i föreliggande lagförslag infört rättelser, som föranledas av de ändringar det föreslagit i 5 § självstyrelselagen.

Då man vid lagförslagets utarbetande icke beaktat, att landskapsstyrelsen jämlikt 5 § 2 mom. i förslaget till självstyrelselag i enskilda fall enligt prövning kunde bevilja tillstånd att förvärva fastighet på Åland på sådant sätt, att inlösningsrätt icke förefunnes, har utskottet ytterligare infört härav föranledda tillägg i lagförslagets 1 § (nytt 2 mom.) samt 2 § 2 mom. och 4 § 4 mom.

I enlighet med propositionens svenskspråkiga text har utskottet till slutet av 2 § 2 mom. i den finskspråkiga texten fogat bestämmelsen, att lottnings om lösningsrätten i länsstyrelsen bör ske i lantrådets närvaro. Denna bestämmelse ingår även i gällande lag.

Enligt lagförslagets 4 § 1 och 2 mom. vore det möjligt, att överlåtare av fastighet, som är underkastad inlösen, eventuellt erhöles löseskillingen först en lång tid efter det han vore skyldig att avträda fastigheten. Så kunde ske i synnerhet, då fastställande av löseskillingens belopp överlämnats till domstols prövning. Då överlåtaren såsom ersättning härför finge blott den i 2 mom. nämnda räntan, skulle det föreslagna förfarandet enligt utskottets åsikt i vissa fall medföra obilliga påföljder. Utskottet har på den grund ändrat stadgandena rörande tiden för avträdande av fastighet och erläggande av lösesekillingen så, att de överensstämma med gällande lag, d.v.s. så att avträdandet skulle ske först efter det löseskillingen erläggas senast dagen för avträdandet.

Utskottet har ej funnit nödigt föreslå andra sakliga ändringar i lagförslaget utan nöjt sig med att i detsamma införa blott vissa rättelser av formell natur.

På grund av det ovananförda föreslår grundlagsutskottet vördsamt,
att Riksdagen måtte besluta antaga de
i regeringens ifrågavarande proposition
ingående lagförslagen sålydande:

S J Ä L V S T Y R E L S E L A G F Ö R Å L A N D .

I enlighet med Riksdagens beslut, tillkommet på sätt 67 § riksdagsord-
ningen föreskriver, samt med Ålands landstings bifall stadgas:

1 kap.

Allmänna stadganden.

1 §.

Landskapet Åland tillkommer självstyrelse såsom i denna lag stadgas.
Landskapet Ålands område omfattar Ålands län, sådant detta bestod
(utesl.) den 7 maj 1920, då lag om självstyrelse för Åland trädde i kraft.

2 §.

(Likasom i regeringens proposition.)

3 §.

Finsk medborgare, som blivit eller lagligen bort bliva mantalsskriven
i någon av landskapet Ålands kommuner och som vid lagens ikraftträdande
under minst fem år oavbrutet i landskapet haft sitt egentliga bo och hem-
vist, åtnjuter åländsk hembygdsrätt. Den, som vid lagens ikraftträdande
är mantalsskriven på Åland eller enligt lag borde ha mantalskrivits där,
men ännu icke varit där bosatt i fem år, erhåller på därom hos landskaps-
styrelsen gjord anmälan åländsk hembygdsrätt, så snart han oavbrutet under
sammanlagt fem års tid haft sitt egentliga bo och hemvist på Åland.

Finsk medborgare, som sedan denna lag trätt i kraft inflyttat till
landskapet och oavbrutet varit bosatt därstädes under minst fem års tid,
bör av landskapsstyrelsen på ansökan beviljas åländsk hembygdsrätt, där
ej vägande skäl prövas föranleda avslag.

Landskapsstyrelsen må, då särskilda skäl (utesl.) äro, bevilja åländsk
hembygdsrätt åt den, som under kortare tid än ovan sagts varit bosatt i
landskapet.

Ingår kvinna äktenskap med man, som äger åländsk hembygdsrätt, förvär-
var hon åländsk hembygdsrätt på grund av äktenskapet.

Åländsk hembygdsrätt tillkommer inom äktenskapet fött barn, vars fader
eller moder åtnjuter åländsk hembygdsrätt, samt utom äktenskap fött barn,
vars moder eller, då barnet är i sin faders vård, vars fader åtnjuter
åländsk hembygdsrätt.

I äktenskap fött ogift barn under tjuguettt år, som är bosatt i land-

skapet Åland och står under föräldrarnas vårdnad, förvärvar jämte föräldrarna åländsk hembygdsrätt. Därest blott den ena maken erhåller åländsk hembygdsrätt, förvärvar jämte denna under dess vårdnad stående barn under här nämnda förutsättningar åländsk hembygdsrätt. Barn, som fötts utom äktenskapet, följer under samma förutsättningar sin moder eller, då barnet är i sin faders vård, sin fader.

Den, som blir medborgare i främmande land eller bortflyttar från Åland och stadigvarande under fem år varit bosatt utom landskapet, förlorar sin åländska hembygdsrätt.

Vill någon erhålla förklaring, huruvida han åtnjuter åländsk hembygdsrätt, ingive därom ansökan till landskapsstyrelsen, som äger rätt att meddela sådan förklaring.

Närmare bestämmelser angående förvärvande och förlust av åländsk hembygdsrätt utfärdas genom landskapslag.

4 §.

Finsk medborgare, som har hembygdsrätt på Åland, äger rätt att utan sådan inskränkning, som i 5 § sägs, förvärva fastighet, belägen inom landskapet. Åländsk hembygdsrätt utgör även förutsättning för kommunal rösträtt och rösträtt vid val till landstinget.

Rätt att inom landskapet driva näring, för vars utövande enligt lag erfordras anmälan eller tillstånd, tillkommer person, som äger hembygdsrätt på Åland, så ock den, som, ehuru han icke åtnjuter åländsk hembygdsrätt, under fem år oavbrutet haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet.

Bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning eller stiftelse, som hava i stadgarna angiven hemort inom landskapet och vilkas alla styrelsemedlemmar äro sådana personer, som i 2 mom. avses, äge rätt att inom landskapet driva i samma moment avsedd näring.

Enskild person, sammanslutning och stiftelse, som vid lagens ikraftträdande i landskapet driva näring, varom nu är fråga, äro berättigade att även framdeles utöva densamma.

Landskapsstyrelsen må, ehuru de i 2, 3 och 4 mom. stadgade förutsättningarna ej föreligga, då skäl därtill äro, efter prövning i varje särskilt fall lämna tillstånd till sådan näringsutövning, varom i denna paragraf är fråga.

5 §.

Övergår fastighet, belägen inom landskapet Åland, genom annat fång än (utesl.) arv eller expropriation (utesl.) till person, som ej åtnjuter åländsk hembygdsrätt, eller till bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning eller stiftelse, som ej under minst fem års tid haft laglig hemort inom landskapet eller ej har en styrelse, vars alla medlemmar åtnjuta

åländsk hembygdsrätt, äga landskapet, den kommun, inom vilken fastigheten är belägen, samt enskild person, som innehar hembygdsrätt på Åland, rätt att inlösa fastigheten till ett pris, vilket i händelse överenskommelse icke ernås, bestämmas av domstol i enlighet med det vid tiden för fånget rådande prisläget.

Utan hinder av vad i 1 mom. sägs, må landskapsstyrelsen, då skäl därtill äro, efter prövning i enskilda fall tillåta förvärv av fastighet på Åland. Härvid äger lösningsrätt icke rum.

Närmare bestämmelser angående lösningsrättens utövande och om företrädesrätt till inlösen meddelas i särskild lag.

6 §.

Regeringen företrädes i landskapet Åland av landshövdingen, som utnämnes av republikens president efter överenskommelse med landstingets talman. I händelse samförstånd icke ernås, utnämner presidenten till landshövding en av de fem personer, vilka förordats av landstinget och erbjuda erforderliga förutsättningar för att förvaltningen inom landskapet skall väl handhavas samt statens säkerhet tillvaratagas.

Finner presidenten de av landstinget föreslagna personerna icke motsvara de krav här ovan uppställts, skall landstinget anmodas inkomma med nytt förslag.

Länsstyrelsen i landskapet Åland omhänderhar jämte statens centrala myndigheter till rikets allmänna förvaltning hörande åligganden inom landskapet.

Vid längre tids förfall för landshövdingen eller då landshövdingsämbetet är obesatt, kan republikens president efter överenskommelse med landstingets talman förordna lämplig person att under denna tid förestå ämbetet.

2 kap.

Lagstiftningen.

7-10 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

11 §.

Rikets lagstiftande organ tillkommer uteslutande rätt till lagstiftning i ärenden angående stiftande, ändring, förklaring och upphävande av sant avvikelse från den till republikens statsförfattning hörande grundlagar ävensom till avgörande i angelägenheter, om vilka beslut enligt regeringsformen icke kan fattas annat än med riksdagens samtycke. Angående landstingets medverkan till ändring, förklaring eller upphävande av eller avvikelse från de Ålands självstyrelse rörande grundlagarna gäller, vad där-om är i dessa lagar stadgat.

Till rikets lagstiftningsberörighet hänföres jämväl antagande av allmän lag eller utfärdande av förordning, då ärendet rör:

1) närmare bestämmelser angående medborgares i Finland rätt att vistas i eget land, att här fritt välja boningsort och att färdas från en ort till en annan; den i regeringsformen 8, 9 och 83 §§ förutsatta lagstiftningen; lagstiftning angående riksdagsmannaval och elektorsval för val av republikens president; yttrande-, församlings- och föreningsfrihetens utövning; förutsättningarna för och verkställande av husrannsakan; undantag från okränkbarheten; krigstillstånd och arbetsplikt, dock så, att person, som åtnjuter åländsk hembygdsrätt, ej må förpliktas att utföra arbete utom landskapet; inskränkningar i medborgerliga rättigheter med avseende å personer i krigstjänst; sådana inskränkningar i finska medborgares allmänna rättigheter samt sådan reglementering av näringslivet, som under rådande, av ekonomisk kristid framkallade undantagsförhållanden äro nödvändiga och förutsätta enhetlig reglering över hela riket; rätt till expropriation av fast egendom för allmänna riksbehov;

2) Finlands vapen och flagga samt användningen av riksflaggan å statens och landskapets offentliga byggnader och vid offentliga tillfällen samt såsom sjöfarts- och handelsflagga; instiftande och förlänande av titlar, värdigheter och ordnar ävensom andra utmärkelsetecken, som förlänas av republikens president;

3) rikets förhållande till utländska makter; medborgares i annat land antagande till medborgare i Finland samt förlust av och befrielse från finskt medborgarskap; pass, inflyttning till landet, utlänningars övervakande; utlämnande av förbrytare;

4) försvarsväsendet med beaktande av vad i 6 kap. är härom särskilt stadgat;

5) skatter och avgifter, vilka skola i riket allmänneligen utgöras, med de i 23 § nämnda undantag;

6) grundsatsen om allmän läroplikt, såvitt fråga är därom, vilka barn som äro underkastade läroplikt och de åldersår, under vilka lärotvång tillämpas; bestämmelser angående de fordringar läroinrättning bör fylla för att äga dimissionrätt till statens universitet; den kunskap och skicklighet, som erfordras för vinnande av viss, av staten erkänd kompetens;

7) grundsatsen om allmän och lika kommunal rösträtt för finsk medborgare, som uppnått lagstadgad ålder, samt omedelbara, proportionella och hemliga val, varvid i omförmålt avseende likväl bör beaktas, vad i 4 § är stadgat angående förutsättningarna för erhållande av sådan rösträtt;

8) familje-, förmynderskaps-, arvs- och testamentsrätt; upphovsnannarätt; uppfinnar- och patenträtt jämte rätt till tvångsinlösen på dessa områden; rätt till släktnamn och förnamn; bolags- och aktierätt, andels-

lag, försäkringsavtal, handelsagentur och övriga till den allmänna privaträtten hörande delar av handelsrätten; växel- och checkrätt; illojal konkurrens; bokföringsskyldighet; handelsregister, firma och prokura, varumärke, ursprungsbeteckning samt upplags- och warrantrörelse; privat sjörätt;

9) alkohollagstiftningen; socialförsäkring; moderskapsunderstöd samt familje- och barnbidrag; arbetarskyddet kollektivavtal och medling i kollektiva arbetstvister samt annan arbetslagstiftning med de i 13 § 1 mom. 6 punkten omförmälda undantag; skiftesväsendet; fastighetsregister; tomtmätning i stad;

10) bok- och stentryckerirörelse, spridning av tryckskrift och utgivande av periodiska tryckskrifter; bank-, sparbanks-, pantlåne- och försäkringsrörelse samt valutahandel; gruvor och mineralfyndigheter; margarintillverkningar; svagare maltdrycker, för såvitt angår tillsynen över bestämmelserna rörande alkoholhaltens iakttagande; handel med konstgjorda gödselämnen och beredda fodermedel samt med utsädesvaror; skjutvapen och skjutförnödenheter; explosiva ämnen, till den del rikets säkerhet härav i lagstiftningen beröres; mäklar-, skeppsklarerar- och auktionsförrättaryrket; tillverkning och försäljning av stämpling underkastade arbeten av ädla metaller och andra sådana alster; villkoren för utlännings näringsrätt;

11) här ovan i denna paragraf icke särskilt nämnd privaträtt, med undantag av stadganden av privaträttslig natur, hörande till de landskapets lagstiftningsbehörighet förbehållna rättsområden, som i 13 § 1 mom. 4, 6, 8 och 9 punkterna omförmälas;

12) det legala skyddet för fasta fornlämningar; statens befogenhet att inlösa sådana fornfynd, som icke av landskapet förvärvas eller behållas, samt de stadganden, som avse skifte av jord, därå fast fornlämning finnes; arkivväsendet, dock så, att landskapsmyndigheternas och kommunernas arkiv ej utan landskapsstyrelsens och vederbörande kommuns tillstånd kunna bortföras från landskapet;

13) den allmänna strafflagen; övriga straffbestämmelser, för såvitt desamma icke enligt 13 § 1 mom. 11 punkten hänföras till landskapets lagstiftningsbehörighet; rättegångs-, konkurs- och utsökningsväsendet; skiljemannaförfarandet; verkställighet av donar och straff; behandling av lösdrivare, alkoholister och arbetsovilliga personer; allmän benådning;

14) allmän statistik, mantals- och övriga allmänna befolkningslängder; emigration;

15) bekämpandet av epidemier och andra smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur; behörighet att utöva läkarkallet, tandläkaryrket och annan verksamhet inom hälso- och sjukvårdens samt apoteks- och veterinär-

väsändets områden, så ock, där icke stadgandet i 19 § 7 a punkten till annat föranleder, å dessa områden verksamma personers utbildning samt deras rättigheter och skyldigheter; sinnessjuklagstiftningen, såvitt angår den del av lagstiftningen, som innefattar trygghet för den personliga okränkbarheten och oantastligheten eller äger samband med straffprocessen eller straffverkställigheten; det legala tvånget för kommunerna i fråga om stads- och kommunalläkares anställande, så ock å dessa ankommande statsmedicinska uppgifter inom områden, hänfödda till rikets lagstiftningsbehörighet; rättsmedicinska obduktioner och undersökningar; kastrering och sterilisering; avbrytande av havandeskap; eldbegängelse; apotek och apoteksvaror; tillverkning, förvaring och försäljning av gifter och preparat, uti vilka gift ingår, köttkontroll; förbud mot införsel av djur och djurprodukter; slakt av husdjur samt djurskydd;

16) statens ämbetsverks och allmänna inrättningar organisation och verksamhet; statens anläggningar på Åland; ordningen för befordran till statstjänster och -befattningar ävensom innehavares av statens tjänster och befattningar rättigheter och skyldigheter;

17) lots- och fyrväsendet samt annan offentlig sjörätt; lufttrafiken; järnvägsväsendet; tullar och tullväsendet samt tullens och utrikeshandeln enhetliga ordnande; varuutbytets frihet; förmalnings- och inblandnings-tvång för säd; penningväsendet samt sedelutgivningsrätten; mått, mål och vikt; post-, telegraf- telefon- och radioväsendet; vården om statsverkets egendom, till den del densamma icke tillhör landskapet;

18) ändring i ecklesiastik, judiciell, kommunal eller kameral indelning ävensom i administrativ indelning, såvitt angår å staten ankommande förvaltningsverksamhet.

19) område, som är reglerat genom internationella fördrag, dock så, att jämväl landstinget bör giva sitt bifall till lag, genom vilken fördrag med främmande makt bringas i kraft inom landskapet, för såvitt i fördraget ingå bestämmelser, som innebära upphävande eller ändring av eller avvikelse från stadgandena i självstyrelselagen; samt

20) område, som hittills icke av lagstiftningen förutsatts och som med tillämpning av de grundsatser, denna paragraf innehåller är att hänföra till rikets lagstiftningsbehörighet.

Ej må dock utan landstingets bifall ändring i rikslag vidtagas angående grundsatsen om esskilds rätt att äga fastighet i landskapet Åland ävensom rörande de i 2 mom 6 och 7 punkterna avgivna grundsatserna.

Landstinget äger i den ordning denna lag stadgar, med iakttagande av nedan angivna undantag och begränsningar samt de förbehåll beträffande rikets lagstiftningsbehörighet, som 11 § i övrigt innehåller, utöva lagstiftningsrätt i landskapet rörande angelägenheter, då ärendet angår :

- 1) rätt till expropriation för allmänt behov mot full ersättning, med undantag av tvångsinlösen av fast egendom för allmänna riksbehov;
- 2) undervisningsväsendet inom de gränser 11 § 2 mom. 6 punkten avger;
- 3) kommunalförvaltning, kommunal beskattning och kommunal valla samt lagstiftning om tätbefolkade samhällen, dock med den begränsning 11 § 2 mom 7 punkten innehåller;
- 4) vattenrätten;
- 5) (utesl.) bosättningslån och familjebostadsunderstöd;
- 6) arbetsavtal, arbetsreglemente och läroavtal; arbets- och bostadsförmedling; tiden för öppenhållande av handels- och andra rörelser samt affärskontor;
- 7) inlösen av legoområden och kolonisationsverksamhet;
- 8) jord- och tomtlegorätten; idkande av jordbruk, boskapsskötsel, skogsbruk och jordbrukets övriga binärningar; bete och ägors fredande; jakt, fiske och växtskydd;
- 9) näring, för vars utövande enligt lag erfordras anmälan eller tillstånd, och näring till självförsörjning med iakttagande av näringsfrihetens grundsats; uppdelning i fria och reglementerade näringar; annan näringsrätt med de undantag, som i 11 § 2 mom. angivas;
- 10) fornminnesvården, med den inskränkning, som i 11 § 2 mom. 12 punkten avses;
- 11) bestämmelser om bötesstraff och utsättande av vite och annat äventyr inom rättsområden, hänfödda till landskapets lagstiftningsbehörighet; disciplinär bestraffning av tjänstemän och befattningshavare vid Ålands landskapsförvaltning;
- 12) upprätthållande av allmän ordning och säkerhet samt brottslighetens förebyggande och stävande, med undantag av ordningsmaktens verksamhet till tryggnad av statens säkerhet ävensom polisuppgifterna på de områden, för vilka rikets lagstiftning skall gälla även på Åland;
- 13) eldfarliga oljor; explosiva ämnen, i den mån statens säkerhet härav icke beröres;
- 14) barnskydd, med undantag av stadganden, hörande till familje- och förmynderskapsrättens områden, samt sådana, som äga samband med strafflagstiftningen;
- 15) fattigvård; invalidvård, dock icke såvitt angår krigsinvalidier; blindunderstöd och annan social omvårdnad; kommunala vårdnämnder;

16) hälso- och sjukvården, med den begränsning, som i 11 § 2 mom. 15 punkten föreskrives;

17) väghållningen, skjutsväsendet, reglering av trafiken samt motorfordon, dock icke specialföreskrifter om snabbgående motorfarkoster; den lokala sjötrafiken och härför avsedda kommunikationsleder;

18) naturskydd och inplantering av främmande djurarter;

19) stadsplan och tomtindelning; byggnadsreglering och brandskydd;

20) landskapets vapen och flagga samt dessas användning, dock så, att användning av riksflaggan ej må genom landskapslag begränsas; ävensom

21) övriga angelägenheter, vilka icke såsom rikslagstiftning blivit riket förbehållna och som med tillämpning av de grundsatser denna paragraf innehåller höra till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Landstingets lagstiftande verksamhet utövas genom antagande av landskapslagar för landskapet Åland samt genom beslut i beskattningsärenden, som i 23 § omförmälas. Landskapslag kan antingen innefatta en självständig lagstiftningsakt eller ock avse antagande av rikets motsvarande lag eller förordning att såsom sådan eller med vissa efter förhållandena anpassade ändringar eller tillägg tillämpas i landskapet.

Har landstinget i landskapslag bemyndigat landskapsstyrelsen att vid behov meddela närmare föreskrifter angående verksällighet och tillämpning av landskapslagen, må sådana bestämmelser utfärdas genom landskapsförordning. Innan sådan förordning utfärdas, bör över förslaget till förordning ålandsdelegationens (utesl.) utlåtande (utesl.) inhämtas.

14 §.

Landstingets beslut om antagande av landskapslag insändes till republikens president av landstingets talman, varom underrättelse bör meddelas landshövdingen.

Därest republikens president, efter att hava infordrat högsta domstolens utlåtande, finner, att en av landstinget antagen lag berör ärenden, som hänförts till rikets lagstiftningsbehörighet, eller rikets inre och yttre säkerhet, äger han rätt att, inom tre månader från det underrättelse om lagens antagande delgivits honom, förordna, att sagda lag skall förfalla. Har republikens president redan innan sagda termin tilländalupit med avseende å en landskapslag tillkännagivit, att han icke kommer att begagna sig av ovan angivna befogenhet, träder landskapslagen omedelbart i kraft, såsom därom är stadgat.

Innan av landstinget antagen lag föredrages för republikens president, skall ålandsdelegationens utlåtande infordras.

Hava i landskapslag för vinnande av enhetlighet och överskådlighet upptagits vissa bestämmelser av rikslagstiftningsnatur, vilka i sak äro överensstämmande med motsvarande stadganden i rikets lag, skall detta icke utgöra hinder för landskapslagens ikraftträdande. Upptagande av sådana bestämmelser i landskapslag medför icke förändring av det inbördes förhållandet mellan rikets och landskapets lagstiftningsbehörighet och ej heller med avseende å de genom rikslagstiftning utfärdade stadgandenas ikraftträdande i landskapet Åland.

15 och 16 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

3 kap.

Förvaltningen.

17 och 18 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

19 §.

Under rikets allmänna förvaltning kvarstå:

- 1) handhavandet av utrikesärendena;
- 2) justitieförvaltningen;
- 3) förvaltningen av försvarsväsendets angelägenheter;
- 4) förvaltningen i fråga om statens säkerhet;
- 5) statens finansförvaltning;
- 6) den å statsmyndighet ankommande allmänna tillsynsbefogenheten över undervisningsväsendet, för såvitt angår de områden, som jämlikt 11 § 2 mom. 6 punkten hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet;
- 7) förvaltningsverksamheten och tillsynsbefogenheten inom den del av hälso- och sjukvårdens lagstiftningsområde, som tillhör riket, för såvitt sagda förvaltning icke enligt allmän lag eller förordning ankommer å kommunerna, och bör härvid iakttagas:
 - a) att på hälso- och sjukvårdens område verkamma, medicinalstyrelsen underlydande personer, vilka äro finska medborgare men i Sverige erhållit sin utbildning och förklarats kompetenta, skola, sedan de hos medicinalstyrelsen behörigen styrkt sig äga nödig kunskap uti den i Finland på området gällande lagstiftningen, utan dispens vid utövandet av sin verksamhet på Åland anses fylla de fordringar, som finnas uppställda för utövande av motsvarande sysslor i övriga delar av riket;
 - b) att fastställande av reglementen och instruktioner för sjukvårds- och förlossningsanstalter, som upprätthållas av landskapet, kommun eller kommunal sammanslutning, samt utnämning eller förordnande av ansvarig läkare vid sådan anstalt ankommer å landskapsstyrelsen, efter det medicinalstyrelsens utlåtande i ärendet inhämtats;

c) att regleringen av distrikts-, stads- och kommunalläkares tjänstgöringsområden ankommer å landskapsstyrelsen efter medicinalstyrelsens hörande;

d) att besättande av distriktsläkartjänst ankommer å landskapsstyrelsen efter det den erhållit medicinalstyrelsens godkännande och att utnämning av stads- och kommunalläkare tillkommer landskapsstyrelsen, efter det val ägt rum samt medicinalstyrelsen avgivit utlåtande angående den valdes behörighet och lämplighet för tjänsten;

e) att meddelande av tillstånd till inrättande av privata sjukvårds- och förlossningsanstalter i landskapet och godkännande av deras föreståndare tillkommer landskapsstyrelsen, efter det medicinalstyrelsens utlåtande i ärendet inhämtats; samt

f) att handhavandet av köttkontrollen på Åland ankommer å landskapsstyrelsen, dock så, att vederbörande statsmyndighet äger förordna köttkontrollör och godkänna slaktinrättning och köttkontrollstation samt pröva och avgöra besvär över köttkontrollörs åtgärder;

8) de grenar av statsförvaltningen, som omförmälas under 11 § 2 mom. 17 punkten, dock så, att förvaltningen av lufttrafiken inom landskapet på sjukvårdens och turismens områden ankommer å landskapsstyrelsen; förvaltningen av statens kommunikationer samt den förvaltning, som hänförs sig till transitotrafiken och, i samråd med vederbörande landskapsmyndighet, samtrafiken mellan landskapet Åland och fastlandet;

9) verkställande av expropriation av fast egendom för allmänna riksbehov, dock att landskapsstyrelsen skall beredas tillfälle att avgiva utlåtande, innan beslut om sådan expropriation av statsrådet fattas; ävensom

10) de administrativa uppgifter, vilka i övrigt föranledas av ärenden, som hänförts till rikets lagstiftningsbehörighet.

I övriga delar handhaves förvaltningen av självstyrelsemyndigheterna, såvida densamma icke enligt denna lag ankommer å republikens president eller statsrådet.

Till rikets centralförvaltning hörande myndighet är förpliktad att, där särskild sakkunskap är erforderlig, inom gränserna för sin allmänna behörighet och för såvitt laga hinder icke möter, på anhållan bistå landskapsstyrelsen vid handhavande av de till självstyrelseförvaltningen hörande uppgifterna. Angående dylik handräckning gäller, vad härom är genom förordning närmare stadgat.

20 §.

Genom förordning kunna, med landskapsstyrelsens begivande, å rikets allmänna förvaltning ankommande uppgifter för viss tid eller tills vidare tilldelas landskapsförvaltningen ävensom till landskapsförvaltningen hö-

rande uppgifter överförs på rikets allmänna förvaltning.

Utan hinder av förordning, som i 1 mom. sägs, må landstinget inom gränserna för sin lagstiftningsbehörighet antaga landskapslag, som avviker från förordningen. Ej må dock sådan landskapslag träda i kraft, innan förordningen ändrats eller upphävts.

Uppsäges i 1 mom. nämnd förordning eller antages i 2 mom. omförmäld landskapslag, skall förordning om ändringen eller upphävandet utfärdas inom ett år, räknat från uppsägningen eller från den tidpunkt, då det framgått, att republikens president icke begagnat sig av sin befogenhet att låta landskapslagen förfalla.

4 kap.

Lagskipningen.

21 och 22 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

5 kap.

Landskapets hushållning och ålandsdelegationens uppgifter.

23 §.

(Likasom i regeringens proposition.)

24 §.

Landshövdingen äger förbjuda verkställighet av beslut, som rör beskattning, om han finner, att beslutet:

1) försvårar varuutbytet mellan in- och utlandet eller mellan landskapet Åland och fastlandet;

2) innefattar oskäligen eller för trafiken skadliga avgifter vid anläggandet av allmänna vägar, färleder eller landskapsförvaltningen underlydande inrättningar; eller

3) har till följd, att beskattningen uppenbarligen förfördelar enskilda skattdragande eller olika samhällsklasser.

Har landshövdingen förbjudit verkställande av beslut, skall ärendet underställas republikens presidents avgörande.

25 §.

Äganderätten till statens fasta egendom och byggnader i landskapet Åland övergår vid lagens ikraftträdande till landskapet, dock icke beträffande sådan egendom och byggnad, som vid lagens trädande i kraft användes eller reserverats för statsverkets behov.

26 och 27 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

28 §.

Den skattefinansiella utjämningen mellan riket och landskapet Åland verkställs av ett särskilt organ, ålandsdelegationen, dels genom ordina-

rie utjämning, dels genom beviljande av extraordinarie anslag enligt de i 29 och 30 §§ stadgade grunder.

Ålandsdelegationen består av tvenne ledamöter, utsedda av statsrådet, samt tvenne, utsedda av landstinget. Ordförande i delegationen är landshövdingen eller annan person, som utses av republikens president efter överenskommelse med landstingets talman. På samma sätt som ledamöterna och ordföranden utses eller förordnas ersättare för envar av dem. Delegationen är beslutför endast såsom fulltalig, då antingen ordföranden och samtliga ledamöter eller vid behov ersättare (utesl.) äro närvarande.

Uppdraget att vara ordförande, ledamot eller ersättare i delegationen kan av republikens president, statsrådet eller landstinget återkallas, när skäl därtill anses föreligga.

29 §.

Den ordinarie utjämningen verkställes i efterhand för en tid av ett år i sänder. Till grund för densamma skola läggas landskapets utgifter under finansåret för självförvaltningens ordinarie behov ävensom de landskapet under samma tid tillfallna inkomsterna.

Vid statsanslagets beräkning skall iakttagas:

att så om ordinarie utgifter skall anses anslagsbelopp för behov, vilkas tillgodoseende enligt de i denna lag fastställda behörighetsgränserna ankommer å landskapet och vilka icke äro att hänföra till de i 30 § angivna extraordinarie utgifterna;

att kostnaderna för självförvaltningens ordinarie behov skola utjämnas genom statsanslag i den utsträckning, vari motsvarande ändamål i övriga delar av riket med statsmedel tillgodoses eller understödas;

att landskapet genom utjämningen skall komma i åtnjutande av enahanda förmåner, som på motsvarande områden beredas övriga delar av riket, varvid böra beaktas landskapets avskilda läge, särförhållanden, rådande prislägen på Åland och befolkningens särskilda levnadsbetingelser samt härav påkallade anslagsbehov;

att landskapet bör ansvara för de kostnader, som påkallas av ålandsdelegationens verksamhet såsom organ för den skattefinansiella utjämningen, till den del dessa kostnader hänföra sig till de av landstinget utsedda ledamöterna av delegationen. medan däremot övriga kostnader för delegationen bestridas ur statsmedel;

att ränteutgifter, som uppkommit genom upplåning av erforderliga tillskottsmedel för bestridande av sådana landskapets kostnader, vilka med statsmedel ersättas, skola tagas i beräkning vid utjämningen;

att subventioner och understöd böra vid utjämningen beaktas, för såvitt desamma motsvara jämförliga kostnader för av staten upprätthållen eller understödd enahanda verksamhet; ävensom

att till landskapets inkomster, vilka skola vid utjämningen beaktas, hänföras av landskapet uppburna närings- och nöjesskatter ävensom avgifter för landskapsmyndigheternas tjänsteförrättningar och expeditioner och för anlåtande av landskapets inrättningar, samtliga dessa skatter och avgifter beräknade enligt i riket stadgade grunder, samt ränteinkomster och andra löpande eller tillfälliga inkomster, men icke landskapets enskilda inkomster och ej heller i 23 § 2 mom. omförmäld tilläggsskatt och tillfällig extra inkomstskatt.

30 §.

(Likasom i regeringens proposition.)

31 §.

Ålandsdelegationens beslut rörande ordinarie utjämning och beviljande av extraordinarie anslag skola för att bliva gällande stadfästas av republikens president. Underställning till republikens president skall äga rum även i det fall, att landstingets framställning om beviljande av extraordinarie anslag blivit av delegationen avslagen.

Beslut, som underställts republikens presidents prövning, skola stadfästas oförändrade eller lämnas utan stadfästelse.

Vinner ålandsdelegationens beslut angående ordinarie utjämning icke oförändrat republikens presidents stadfästelse, skall ärendet hänskjutas till delegationen i avseende å förnyad behandling. Fastställles icke delegationens beslut om extraordinarie anslag, kan ärendet, därest skäl härtill äro, likaledes återförvisas till delegationen.

Vid underställning av sitt beslut om beviljande av extraordinarie anslag äger delegationen framställa förslag angående tiden, sättet och ordningen för anslagets utgivande samt angående de villkor, som härvid böra fästas i syfte att trygga anslagsbeloppets användande för det avsedda ändamålet.

32 §.

Landskapets behov av medel för självförvaltningens genomförande och vidmakthållande skall i avbidan på utjämningen tillgodoses genom årliga, på framställning av ålandsdelegationen i statsförslaget upptagna, till skäligt belopp uppskattade förskottsanslag. Dessa förskott skola beaktas vid den slutliga utjämningen.

33 §.

(Likasom i regeringens proposition.)

Tjänstgöring vid civilförvaltningen i stället för fullgörande av värnplik.

34 §.

Åländsk hembygdsrätt åtnjutande personer äro skyldiga att, i stället för fullgörande av värnplik, tjänstgöra på motsvarande sätt vid lots- och fyrinrättningen, enligt vad därom i rikslag särskilt stadgas, efter det Ålands landsting erhållit tillfälle att i saken avgiva utlåtande, eller tjänstgöra vid den övriga civilförvaltningen, enligt vad därom i rikslag med landstingets bifall särskilt stadgas. Intill dess sådan tjänstgöring ordnats, äro sagda inbyggare i landskapet befriade från fullgörande av värnplik.

Vad i 1 mom. stadgats, gäller dock icke dem, vilka efter fyllda tolv år inflyttat till landskapet Åland från annan ort (utesl.).

Sådan inbyggare i landskapet Åland, som i 1 mom, säyftas, må dock, där han det åstundar, fullgöra värnplik vid rikets försvarsmakt.

7 kap.

Undervisningsanstalter.

35 §.

Ålands landsting och kommuner äro icke skyldiga att underhålla eller lämna bidrag till andra skolor än sådana, i vilka undervisningsspråket är svenska.

I statens undervisningsanstalter skall undervisningsspråket vara svenska.

Utan vederbörande kommuns samtycke må ej undervisning i annat språk än svenska meddelas i folkskola, som underhålles eller åtnjuter understöd av staten eller kommun.

(Utesl.)

8 kap.

De offentliga tjänsterna och bestämmelser angående språket.

36 §.

(Likasom i regeringens proposition.)

37 §.

Statsmyndigheternas i landskapet Åland samt ålandsdelegationens ämbets-
språk är svenska. Angående finstalande sakägares rätt att i egen sak,
som av myndighet handlägges, använda sitt eget språk samt på detta språk
utfå expedition, gälle på motsvarande sätt vad i allmän språklag stadgas
angående svensktalandes rätt i enspråkigt finst område.

38 §.

Skriftväxlingsspråket mellan de till landskapsförvaltningen hörande
myndigheterna och statsmyndigheterna i landskapet Åland, så ock mellan

å ena sidan nämnda myndigheter och å den andra sidan statsrådet, centrala myndigheter samt sådana överdomstolar och andra statsmyndigheter, vilkas domkrets eller förvaltningsdistrikt innefattar landskapet Åland, skall vara svenska.

Högsta domstolens utlåtanden och avgöranden i ärenden, som röra landskapet, skola avfattas på svenska språket.

39 §.

(Likasom i regeringens proposition.)

9 kap.

Om besvär och åtal för brott i tjänsten.

40 §.

Över landskapsstyrelsens beslut ävensom övriga ämbetsåtgärder må besvär anföras, såsom är stadgat om anförande av besvär i motsvarande fall över länsstyrelsens utslag.

Finner landshövdingen, att till landskapsförvaltningen hörande myndighets beslut överskrider myndighetens befogenhet, skall han efter justitiekanslerns hörande förbjuda verkställigheten avsådant beslut.

41 och 42 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

10 kap.

Särskilda bestämmelser.

43 §.

Står stadgande i landskapsförordning i strid med grundlag, annan rikslag eller -förordning, som bör tillämpas i landskapet Åland, eller landskapslag, må det ej av domare eller annan tjänsteman tillämpas.

Uppkommer i fråga om (utesl.) viss förvaltningsåtgärd meningsskiljaktighet angående riksmyndighets eller landskapsstyrelsens befogenheter enligt denna lag, äger högsta domstolen, på anmälan av myndigheten eller landskapsstyrelsen och sedan vederbörande blivit i saken hörd och ålandsdelegationen avgivit utlåtande i ärendet, avgöra detsamma.

44 och 45 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

Denna lag träder i kraft den 19..., och genom densamma upphäves lagen den 6 maj 1920 om självstyrelse för Åland (124/20) jämte däri senare vidtagna ändringar, lagen den 11 augusti 1922, innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkning (189/22) jämte däri senare vidtagna ändringar för såvitt motsvarande stadganden intagits i denna lag, ävensom i 5 § lagen den 6 maj 1920 angående bringande i

verkställighet av lagen om självstyrelse för Åland (125/20), så ock övriga mot denna lag stridande stadganden.

Därjämte upphäves lagen den 10 december 1929 om beviljande av anslag åt landskapet Åland i samband med grundskattens upphävande (380/29) jämte däri senare vidtagna ändringar, och skall det landskapet med stöd härav tilldelade anslaget upphöra att utgå, räknat från ingången av år 19...

Ordinarie utjämning, som då lagen träder i kraft är beroende på åtgärd av ålandsdelegationen, skall med iakttagande av de i denna lag stadgade grunder verkställas för en period av sammanlagt tre finansår, varefter den i 29 § påbjudna ettårsregleringen begynner.

Lagar och författningar, som i riket utfärdats före den 7 maj 1920, då självstyrelse för landskapet Åland infördes, och vilka till sin art jämlikt 13 § äro att hänföra till landskapets lagstiftningsbehörighet, skola såvitt annat ej med stöd av den tidigare självstyrelselagen är stadgat eller i den ordning, som i denna lag föreskrives, stadgas.

Har genom denna lag rikslagstiftningen tillförts område, som enligt äldre lag reglerats genom landskapslag, eller har genom denna lag till landskapets lagstiftningsbehörighet överförts område, som tidigare reglerats genom rikslagstiftning, skall sådan under tiden mellan självstyrelsens införande och denna lags ikraftträdande tillkommen landskapslag eller rikslagstiftning fortfarande tillämpas i landskapet Åland, intill dess de varda i stadgad ordning upphävida, landskapslagen genom förordning och rikslagstiftningen genom landskapslag.

Där i lag eller förordning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall hänvisningen anses åsyfta detta stadgande.

L A G

om utövande av lösningsrätt vid överlåtelse av fastighet i landskapet Åland.

I enlighet med Riksdagens beslut, tillkommet på sätt 67 § riksdagsordningen föreskriver, stadgas med Ålands landstings bifall som följer:

1 §.

Övergår fastighet, belägen inom landskapet Åland, genom annat fång än (utesl.) arv eller expropriation (utesl.) till person, som ej åtnjuter åländsk hembygdsrätt, eller till bolag, andelslag, förening, annan sammanlutning eller stiftelse, som ej under minst fem års tid haft laglig hemort inom landskapet eller ej har en styrelse, vars alla medlemmar åtnjuta^{d/} åländsk hembygdsrätt, och vilja flere med stöd av 5 § självstyrelselagen för Åland den lösa fastigheten, tillkommer, där förvärvaren

icke träffat avtal om sådan överlåtelse, som i 2 § 2 mom. sägs, landskapet, den kommun, inom vilken fastigheten är belägen, och enskild person, som har hembygdsrätt på Åland, rätt att lösa i nu nämnd ordning. Mellan två eller flere enskilda personer avgör lotten. Landskapets rätt utövas av landskapsstyrelsen.

Har landskapsstyrelsens tillstånd till överflyttning av äganderätten i enlighet med 5 § 2 mom. självstyrelselagen erhållits, äger lösningsrätt ej rum.

2 §.

Den, som önskar lösa fastighet, varom i 1 § är fråga, anmäla därom skriftligen hos länsstyrelsen i landskapet Åland inom trettio dagar efter det tillkännagivande om lagfarten^a/ vederbörande kommuns anslagstavla anslagits. Länsstyrelsen åligger att, efter att hava hört överlåtaren och förvärvaren, förordna, huruvida fastigheten är lösningsrätt underkastad.

Har beträffande fastighet bestämts, att den är lösningsrätt underkastad, och har förvärvaren icke inom en månad, räknat från den dag i 1 mom. nämnt beslut erhållit laga kraft, överlåtit fastigheten åt person, som i landskapet åtnjuter hembygdsrätt, eller till sammanslutning eller stiftelse, som under minst fem års tid haft laglig hemort inom landskapet och ej har en styrelse, vars alla medlemmar åtnjuta åländsk hembygdsrätt eller åt person, sammanslutning eller stiftelse, som jämlikt landskapsstyrelsens tillstånd att anskaffa ifrågavarande fastighet, bestämme länsstyrelsen enligt 1 §, vem lösningsrätten skall tillkomma. Då lottning i dylikt fall blir nödig verkställles den av länsstyrelsen i lantrådets närvaro.

3 §.

(Likasom i regeringens proposition.)

4 §.

Då landsfastighet löses, skall den avträdas den 14 mars, som inträffar närmast efter tre månader, räknat från den dag, då lösesekillingen fastställts genom överenskommelse eller genom domstols laga kraft vunna utslag. Stadsfastighet skall avträdas den fardag, som inträffar närmast efter två månader från sagda tidpunkt. Överenskomma sakägarna om annan överlåtelsedag, lände det till efterrättelse.

Löseskillingen (utesl.) skall vid förlust av lösningsrätten erläggas senast den dag, då fastigheten bör avträdas.

Understiger den av domstol fastställda lösekillingen det pris förvärvaren vid köp av fastighet för densamma erlagt eller vid byte prisets beräknade värde, skall överlåtaren, där ej annorlunda överenskommits, till förvärvaren återbära skillnaden mellan dem.

Ej må inteckning i överlåten fastighet på Åland beviljas på grund av det nya äganderättsförhållandet innan den i 2 § 1 mom. angivna terminen för anmälan om lösningsanspråk tilländalupit, därest ick den nya ägaren visar, att han åtnjuter åländsk hembygdsrätt eller enligt 5 § självstyrelselagen för Åland är med sådan person jämställt bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning eller stiftelse eller att den nya ägaren jämlikt 5 § 2 mom. självstyrelselagen erhållit landskapsstyrelsens tillstånd att anskaffa fastigheten. Har anmälan om lösningsanspråk gjorts, bör meddelande därom omedelbart av länsstyrelsen tillställas domare, och må i detta fall inteckning i fastigheten icke beviljas, innan frågan om lösningsrätten och löseskillningens belopp slutligt avgjorts.

5 - 7 §§.

(Likasom i regeringens proposition.)

Denna lag träder i kraft den 19... Genom densamma upphäves lagen den 1 april 1938 om utövande av lösningsrätt vid försäljning av fastighet i landskapet Åland (140/38) jämte däri senare gjorda ändringar.

Har överlåtelse av i denna lag åsyftad fastighet ägt rum före denna lags ikraftträdande skall ärende angående utövande av lösningsrätt handläggas enligt vid tiden för överlåtelsen gällande lag.

Därjämte får grundlagsutskottet värdsamt föreslå,

att Riksdagen måtte besluta handlägga
ovannämnda lagförslag på sätt i 67 §
2 mom. riksdagsordningen är stadgat.

Helsingfors den 15 september 1950.

I ärendets behandling hava deltagit ordföranden Ahmavaara, viceordföranden Jokinen, ledamöterna Annala (delvis), von Born (delvis), Henriks-son (delvis), Hykkäälä, Joukanan (delvis), Kauppi (delvis), S.-K. Kilpi (delvis), Kujala (delvis), Kölli, Okko (delvis), Palovesi (delvis), Raatikainen (delvis), Salmela-Järvinen (delvis) och Stenberg samt suppleanterna Larson, Niemi (delvis) och Tainio.

R E S E R V A T I O N E R .

I.

Utskottet har beträffande stadgandet i propositionens 3 § 2 mom. vidtagit sådan ändring, att ordet "kan" ersatts med "bör". I enlighet härmed skulle således landskapsstyrelsens i angivna moment rätt att på ansökan bevilja åländsk hembygdsrätt åt finsk medborgare, som sedan lagen trätt i kraft inflyttat till landskapet och oavbrutet varit bosatt därstädes under fem års tid, bliva väsentligen inskränkt. Stadgandena om åländsk hembygdsrätt hava som känt tillkommit i syfte att giva den åländska befolkningen nationell trygghet på grundvalen av de principer, vilka anfördes redan vid självstyrelselagens tillkomst, men också därförinnan inför internationellt forum. I de tvenne regeringspropositioner om ny självstyrelselag för Åland, vilka överlämnats till Riksdagen åren 1946 och 1948, har man med införandet av begreppet åländsk hembygdsrätt från den s.k. garantilagen förknippat bestämmelserna om lösningsrätt till jord, som överlåtits till personer eller sammanslutningar, vilka icke åtnjuta åländsk hembygdsrätt, därjämte rösträtten vid kommunala och landstingsval ävensom inflyttad persons rätt till utövning av näring.

Genom den ändring, som grundlagsutskottet föreslagit beträffande ifrågavarande moment, föres landskapsstyrelsens behandling och prövning av frågor om beviljande av åländsk hembygdsrätt illusorisk. Detta kan icke sammangå med det syftemål, vartill man genom införande av hembygdsbegreppet i lagförslaget strävat. Hänvisande till det ovan anförda och då utskottet icke kunnat gå med på ordalydelsen i propositionen föreslår jag därför,

att 3 § 2 mom. måtte erhålla följande lydelse:

"Det ankommer på landskapsstyrelsen att på ansökan bevilja finsk medborgare, som sedan denna lag trätt i kraft inflyttat till landskapet och oavbrutet varit bosatt därstädes under fem års tid (utesl.), åländsk hembygdsrätt, där ej vägande skäl prövas föranleda avslag".

Enligt 3 § 7 mom. i regeringspropositionen skulle den, som blir medborgare i främmande land eller bortflyttar från Åland och stadigvarande bosätter sig utom landskapet, förlora sin åländska hembygdsrätt. Grundlagsutskottet har emellertid infört den ändringen, att förlust av åländsk hembygdsrätt i angivna fall skulle förloras först efter det vederbörande under fem år varit bosatt utom landskapet.

Det synes mig icke sakenligt, att person, som bortflyttar från landskapet Åland och som alltså genom stadigvarande bostättning utom landskapet förvärvar kommunal rösträtt i någon icke-åländsk kommun, det oak-

tat skall bibehållas vid hembygdsrätten. I och med att en person bortflyttar från landskapet och stadigvarande bosätter sig utom Åland, förvärvar han kommunal rösträtt, där han bosätter sig, men förlorar samtidigt sin rösträtt vid kommunala och landstingsval på Åland. Den omständigheten, att han skulle bibehållas vid sin åländska hembygdsrätt, skulle alltså hava betydelse endast för vissa av de vid hembygdsrätten förknippade rättigheterna, nämligen rätten till jordförvärv på Åland och rätten att utöva näring därstädes. Jag föreslår därför,

att 3 § 7 mom. måtte godkännas i
enlighet med propositionen.

I 11 § 2 mom. 1 p. (slutet) har utskottet vidtagit en omstilisering, varigenom till rikets lagstiftningsbehörighet hänförts "rätt till expropriation av fast egendom för allmänna riksbehov", medan propositionen innehåller lokutionen "rätt till expropriation av fast egendom för statens förvaltningsbehov".

Jag kan icke finna annat än att utskottets formulering icke är så exakt som den i propositionen intagna. Man har möjligen ansett, att uttrycket "allmänna riksbehov" täcker vad man i propositionen avsett med "statens förvaltningsbehov", men enligt min åsikt är detta sistnämnda noggrannare för att uttrycka avsikten med denna rätt till expropriation.

Som en regel vid uppgörandet av förslaget till ny självstyrelselag har gällt, att - i den mån det varit möjligt - få stadgandena så klart och tydligt avfattade, att tolkningssvårigheter i framtiden måtte undvikas. Den av utskottet föreslagna avfattningen av bestämmelsen synes mig obetingat vara mindre klar än den i propositionen föreslagna, varför jag föreslår,

att 11 § 2 mom. 1 punkten måtte er-
hålla samma lydelse som i regeringens
proposition.

Under samma motivering föreslår jag,

att 13 § 1 mom. 1 punkten och 19 §
1 mom. 9 punkten måtte erhålla samma
lydelse som i regeringens proposition.

I 34 § har utskottet vidtagit sådan ändring i regeringspropositionen, att personer, vilka åtnjutit åländsk hembygdsrätt, i stället för fullgörande av värnplikt icke endast skola kunna göra motsvarande tjänst vid civilförvaltningen, utan också alternativt vid lots- och fyrinrättningen.

Då denna ömtåliga fråga tagits upp till behandling vid uppgörandet av såväl 1946 som 1948 års regeringspropositioner till ny självstyrelselag för Åland, har det konstaterats, att ordnandet av tjänstgöringen

vid lots- och fyrinrättningen enligt vad erfarenheten givit vid handen stött på sådana svårigheter, att någon sådan tjänstgöring hittills icke kunnat anordnas. Stadgandet om ålänningarnas tjänstgöringsskyldighet vid lots- och fyrinrättningen har alltså blivit en död bestämmelse, som icke kunnat tillämpas i praktiken. Detta har också varit avgörande för regeringarna, då de uppgjort sina förslag om värnpliktens utbytande mot tjänstgöring vid civilförvaltningen.

Frågan är som bekant synnerligen grannlaga, och anser jag mig därför böra hävda den uppfattningen, att en möjligast lycklig lösning av denna tjänstgöringsskyldighet kan ernås endast om stadgandet erhåller det i regeringspropositionen givna innehållet. I enlighet härmed föreslår jag därför,

att 34 § 1 mom. måtte erhålla samma lydelse som i propositionen.

Beträffande det i propositionen ingående förslaget till lag om utövande av lösningsrätt vid överlåtelse av fastighet i landskapet Åland, ha 1 och 2 mom. i 4 § erhållit ändrade lydelser. Med avvikelse från vad i propositionen föreslås skulle inlösare av fastighet få övertaga densamma först sedan löseskillingen erlagts, medan propositionen utgick från den enligt min mening fullkomligt riktiga ståndpunkten, att inlösaren ägde tillträda fastigheten den 14 mars, som inträffar närmast efter tre månader, räknat från den dag, då slutligt avgörande träffats därom, vem lösningsrätten skall tillkomma.

Såsnart det slutligt fastslagits, att lösningsrätt äger rum till förmån för inlösaren, bör man anse, att äganderätten till den ifrågavarande fastigheten övergått till inlösaren. Den omständigheten, att överenskommelse om köpeskillingens storlek ännu då icke uppnåtts, bör väl icke hindra tillträdet till fastigheten. Beträffande löseskillingens storlek kan man utgå från, att frågan därom i regel blir föremål för en långvarig rättegång med följderna, att den, som ^{är} tvungen att avstå fastigheten, icke har något intresse att vårda sig om densamma. Erfarenheten har också visat, att detta är fallet. Det synes mig därför riktigt, att den lösningsberättigade snarast möjligt, alltså sedan hans lösningsrätt blivit slutligt avgjord, skall ha möjlighet att tillträda fastigheten. Därmed undvikas också de menliga följderna av att en fastighet lämnas utan vård under den tid rättegången om löseskillingens storlek pågår.

På grund av det ovan anförda föreslår jag därför,

att 4 § i lagen om utövande av lösningsrätt vid överlåtelse av fastighet i landskapet Åland måtte godkännas i

enlighet med propositionen.

Helsingfors den 15 september 1950.

ARTHUR LARSON.

II.

Grundlagsutskottets majoritet konstaterar i betänkandet, att den föreliggande propositionen, samtidigt som den innefattar en strävan att inskränka riksorganens kompetens, berättigar landstinget att i mycket större utsträckning än hittills stifta enbart på Åland gällande lagar, varför dess godkännande med tiden kommer att leda till, att i vårt land vid sidan av varandra komma att gälla rättsordningar av två olika slag, varvid myndigheternas och enskilda personers verksamhet försvåras. Därjämte medgiver majoriteten, att ehuru propositionens syfte är att avlägsna i gällande lag ingående oklarheter, den måhända i till och med större omfattning än hittills kan ge upphov till tolkningssvårigheter.

Enligt vår åsikt inskränka sig propositionens osakligheter icke till det ovanstående, utan den innehåller stadganden, som ur synpunkten av rikets enhet och folkets majoritet äro betänkliga. Bland dessa önska vi främst nämna stadgandena om åländsk hembygdsrätt, vilka i högre grad än vad garantilagen förutsätter isolera landskapet från föreningen med det övriga riket. I anslutning härtill stadgar lagförslaget vidare ökade begränsningar för förvärv av fast egendom, varvid det utöver gällande stadganden sålunda försvårar utövandet av näring i landskapet. Genom att överföra statens fasta egendom inom ifrågavarande område till landskapet och bevilja t.o.m. staten blott en inskränkt expropriationsrätt kommer propositionen fortgående att bromsa upp all utveckling på det administrativa området. Slutligen må nämnas, att lagförslaget ytterligare inskränker landskapets finskspråkiga inbyggares rätt att såsom officiellt språk använda sitt eget modersmål.

I det utskottsmajoriteten godkänner propositionen i den av betänkandet framgående formen, uttalar den, att det är fråga om en kompromisslösning, som man stannat vid på grund av ärendets ömtåliga art. Enligt vår åsikt får dock ej ens en dylik lösning kränka vår folkmajoritets rättigheter med avseende å likställigheten, varför vi, då det ej heller torde finnas möjligheter att i riksdagen uppnå ändringar i propositionen, vödsamt föreslå,

att Riksdagen måtte förkasta ifrågavarande lagförslag.

Helsingfors den 15 september 1950.

MARTTI O. KÖLLI.

JUSSI ANNALA.

O. PALOVESI.

VÄINÖ OKKO.

rikslagstiftningen även Åland, men enligt regeringens proposition skulle de falla bort, därest landskapets lagstiftning ej i denna punkt reviderades. Utskottet föreslår likväl med avvikelse från regeringens proposition, att dessa skulle underställas rikets lagstiftningsbehörighet, vilket vi anse vara riktigt, och den från socialministeriet hörda sakkunniga, regeringsrådet Tarasti, var av den åsikten, att alla befolkningspolitiska lagar borde underställas rikslagstiftningen.

Härefter skulle endast av fattigdom föranlett barnskydd ankomma på landskapslagstiftningen. Enligt vår åsikt är en dylik uppdelning alldeles oriktig. Också vården av invalider och blindas samt överhuvud hela uppdelningen av de sociala lagarna på två kategorier är ett exempel på en dylik olika värdesättning av medborgarna. Denna tudelning är ägnad att åstadkomma en ofantlig förvirring. Enär staten likväl i sak bekostar landskapets utgifter även till denna del, borde övervakningen av vårdarbetet underställas socialministeriet, vilket icke sker, om detta hör till landskapets lagstiftning. Därför vore det enligt vår åsikt ur den åländska befolkningens synpunkt mycket lyckligare, därest dess mindre-bemedlade befolkningsskikt skulle åtnjuta rikets skydd och stöd. Vi föreslå för den skull, att barnskyddet samt hälso- och sjukvården, beträffande vilka i lagförslaget föreslås, att de delvis skulle hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet, helt och hållet skulle underställas denna, så ock organisationen av vårdverksamheten, fattigvården, invalidvården, understödjandet av de blindas m.m. Ett liknande förenhetligande föreslå vi även med avseende å arbetslagstiftningen, vilken enligt lagförslaget likaså är delad mellan landskapet och riket, varigenom ärendenas skötsel i hög grad försvåras.

Med tanke på tryggheten av utkomstmöjligheterna för den befolkning, som bedriver fiske såsom huvudnäring, men som icke äger fiskevatten, är det enligt vår åsikt av vikt, att stadganden rörande vattenrätten kunna utfärdas genom rikslag eller -förordning i likhet med andra privaträttsliga stadganden. I detta hänseende samt i fråga om vad ovan anförts föreslå vi härav betingade ändringar i lagens 11 och 13 §§.

I lagförslagets 35 § fastslås, att undervisningsspråket vid landskapets undervisningsanstalter uteslutande bör vara svenska. I stöd av den princip, som ligger till grund för tryggheten av den åländska befolkningens modersmåls ställning, borde även de i landskapet bosatta finskspråkiga barnens rätt att få sin skolundervisning på modersmålet, i den mån den underliggjer läroplikten, tryggad. Då finskspråkiga arbetare fortgående äro sysselsatta på Åland i olika yrkes- m.fl. arbeten - i detta nu finnas endast i Mariehamn mer än 600 familjer - är det ingalunda rätt, att de utsättas för språkligt förtryck. Landskapet och kommunerna kunna

likväl icke åläggas att upprätthålla skolundervisning för finskspråkiga barn på dessas modersmål, men enligt vår åsikt borde dessa barns i lagen om läroplikt förutsatta rätt härtill tryggas med statsmedel.

Den svåraste motsägelsen erbjuder lagen likväl, i den avfattning regeringen och utskottet föreslår, med avseende å de stadganden, som röra fördrag med utländska makter samt rikets och landskapets övriga relationer till utlandet.

Ålands statsrättsliga särställning reglerades under de första åren av Finlands självständighet på två sätt: a) genom självstyrelselagen av år 1920, vilken fortfarande gäller, och b) genom en av Europas ledande sjömakter - Sovjetunionen undantagen - år 1921 ingången konvention om Ålands demilitarisering d.v.s. neutralisering, samt genom den år 1922 i enlighet med Nationernas Förbunds beslut utfärdade s.k. garantilagen, genom vilken Folkförbundet "garanterade" Ålandsarkipelagens demilitarisering och neutralisering. Såväl konventionen som garantilagen ha till följd av Nationernas Förbund upplösning förfallit.

Ålands självstyrelse och demilitarisering äro statsrättsligt av varandra oberoende saker. Autonomins syfte är närmast att vårda sig om ålänningarnas på språket, kulturen och de lokala sedvänjorna grundade särprägel, medan åter nödvändigheten av den år 1921 åstadkomna demilitariseringen motiverats med avsikten att för alla av saken intresserade länder skapa garanti för, att de åländska öarna aldrig skulle bliva en fara ur militär synpunkt. Syftet med de internationella garantierna har således ej enbart varit ett befästande av befolkningens nationella rättigheter, utan ett tryggande av vissa utomstående maktens militära intressen.

Jämlikt vapenstilleståndsavtalet och sedermera fredsfördragets 5 artikel skola "Ålandsöarna förbli demilitariserade i enlighet med nurådande sakläge". Detta är avtal och lag, som nu äro gällande, varemot Nationernas Förbunds garanti upphört att gälla, sedan förbundets verksamhet genom överenskommelse stormakterna emellan inställdes.

På ledande åländska kretsars önskan tillsatte regeringen år 1945 en kommitté under ordförandeskap av v. Hellens för att planlägga en revision av Ålands självstyrelse. Den 6 november 1946 överlämnade regeringen på basen av denna kommittés betänkande till riksdagen proposition om ny självstyrelselag för Åland. I propositionen ingingo ett par i utrikespolitiskt hänseende mycket betänkliga punkter: 46 §, som hade förpliktat regeringen att söka utverka internationell garanti för lagens tillämpning, samt 11 § 3 mom. 19 punkten, som icke har någon motsvarighet i den tidigare självstyrelselagen och enligt vilken Finlands avtal med främmande makter borde ha erhållit landstingets bifall, för såvitt de berörde

Åland, vilket givetvis är fallet med alla fördrag, då Åland är en del av Finland. Detta hade inneburit, att man vid ingåendet av fördrag hade nödgats göra en särskild reservation beträffande avtalets tillämpning i fråga om landskapet Åland.

Riksdagens utrikesutskott, som behandlade propositionen om självstyrelselagen för Åland i fråga om dess utrikespolitiska del, anförde i sitt den 11 april 1947 till grundlagsutskottet avgivna utlåtande, att såväl 46 § som nämnda punkt i 11 § borde uteslutas ur lagförslaget. Åtminstone beträffande det förstnämnda lagrummet var beslutet i utskottet enhälligt. Sedan utrikesutskottet avgivit sitt utlåtande, begravadades propositionen i grundlagsutskottet, enär man ej där var hågad att handlägga ärendet på denna grundval. När riksdagen skingrades, förföll lagförslaget.

När en ny regering bildades efter riksdagsvalet, uppdrog statsrådet den 2 augusti 1948 revideringen av självstyrelselagen för Åland åt en nyblidad kommitté, till vars ordförande utsågs dåvarande justitieministern Suontausta. På basen av kommitténs förslag avlät regeringen till riksdagen ny proposition om självstyrelselag för Åland. Häri ingår, ehuru i annan form än tidigare, ett stadgande, som tilldelar det åländska landstinget vetorätt i fråga om internationella fördrag och som står i strid med fredsfördraget.

Jämlikt gällande självstyrelselag (9 § 2 mom. 12 punkten) ha rikets lagstiftningsorgan uteslutande lagstiftningsbehörighet i ärenden, som reglerats genom internationella fördrag. Jämlikt 11 § 2 mom. 19 punkten i det i propositionen ingående lagförslaget borde även landstingets bifall erhållas för lag, genom vilken med främmande makt ingånget fördrag bringas i kraft inom landskapet. Ett dylikt tillägg till självstyrelselagen, som utskottets majoritet tillstyrker, innebär en inskränkning av rikets lagstiftningsbefogenhet i fråga om internationella fördrag. Vi ha därför ej kunnat omfatta utskottsmajoritetens ståndpunkt, utan föreslå, att stadgandet intages i lagen, såant det lyder i gällande självstyrelselag för Åland.

Det nya lagförslaget strävar likaså på omvägar till samma mål som den föregående propositionen genom 46 §. I stadgandet om lagförslagets ikraftträdande upphävas nämligen endast de paragrafer i lagen den 8 augusti 1922, den s.k. garantilagen, med avseende å vilka "motsvarande stadganden intagits i denna lag". Sålunda förbleve 6 § i garantilagen i kraft, vilket innebure, att Finlands riksdag ej erkänner stormakternas överenskommelse om inställande av Nationernas Förbunds verksamhet. Vid lagförslagets behandling i utskottet har det från såväl de sakkunnigas som utskottsmedlemmarnas sida oupphörligen upprepats, att paragrafen är bety-

delselös, enär Folkförbundet ej längre existerar. Även i en till grundlagsutskottet inlämnad promemoria påvisas att, sedan efter världskrigets slut Folkförbundets råd ej längre existerar, den i garantilagen stadgade internationella kontrollen i sin dåvarande form upphört". Till sist konstateras där, att "någon saklig betydelse har bibehållandet av 6 § i ingen händelse", även om den formellt förbleve i kraft, enär den "de facto och de jure upphört att gälla". Likväl har man från samma håll såväl i promemorian som från utskottsflertalets sida krävt paragrafens bibehållande, trots att det redan lagtekniskt är egendomligt, att man vid stiftandet av en ny lag skulle lämna en gammal lag i kraft blott i fråga om en enda paragraf t.o.m. en sådan paragraf, som saknade varje betydelse. Ett dylikt förfarande har ej valts utan avsikt utan innebär ett försök att kringgå fredsfördragets stadganden.

Sålunda säges härom i nämnda promemoria, att man "sedan 1946 års proposition överlämnats, fann, att det förelåg vissa hinder av utrikespolitisk art för intagande av ifrågavarande stadganden i självstyrelselagen", och ⁿkonstateras, att "lösningen av motsägelsen i sakläget" ej kan åstadkommas på annat sätt än genom en uteslutning av denna 46 § i det förra lagförslaget och ett bibehållande av 6 § garantilagen "enär man från landstingets sida anser ett bortlämnande av garantiparagrafen som en betänklig brist i självstyrelselagstiftningens system". Också i detta fall skulle man med ett dylikt arrangemang blott bedraga ålänningarna.

Även grundlagsutskottet konstaterar i betänkandets motivering, att garantilagens 6 § "fortfarande formellt skulle förbli i kraft, ehuru de där åsyftade organen upphört att existera och alla i lagen ingående materiella stadganden dessutom bleve upphävda". Då majoriteten trots allt detta förordar stadgandets bibehållande i kraft, ha vi ej kunnat omfatta denna ståndpunkt. Då vi i lagens stadgande om ikraftträdandet föreslå sådan ändring, att garantilagen helt upphävdes, anse vi detta vara det enda riktiga förfarandet såväl lagtekniskt som med hänsyn till Ålands självstyrelse, Finlands suveränitet och fredsfördragets vidmakthållande.

På grund av det ovan anförda föreslå vi,

att 11, 13 och 35 §§ samt stadgan-
det om ikraftträdandet i det i grund-
lagsutskottets betänkande ingående
första lagförslaget måtte godkännas
sålydande:

11 §.

1 mom. (Likasom i utskottets betänkande.)

Till rikets lagstiftningsbehörighet hänföres jämväl antagandet av allmän lag eller utfärdande av förordning, då ärendet rör:

1)-5) (Likasom i utskottets betänkande.)

6) (Likasom i regeringens proposition.)

7) och 8) (Likasom i utskottets betänkande.)

9) alkohollagstiftningen; barnskydd; fattigvård; invalidvård; blind-
understöd och annan socialvård; kommunala vårdnämnder; socialförsäkring;
moderskapsunderstöd; familje- och barnbidrag; bosättningslån och familje-
bostadsunderstöd samt kommunala hemvårdarinnor; arbetarskyddet, kollek-
tivavtal och medling i kollektiva arbetstvister samt annan arbetslag-
stiftning med de i 13 § 1 mom. 4 punkten omförmälda undantag; skiftes-
väsendet; fastighetsregister; tomtmätning i stad;

10) (Likasom i utskottets betänkande.)

11) här ovan i denna paragraf icke särskilt nämnd privaträtt, med undantag av stadganden av privaträttslig natur, hörande till de landska-
pets lagstiftningsbehörighet förbehållna rättsområden, som i 13 § 1 mom.
4, 6, (utesl.) och 7 punkterna omförmälas;

12) (Likasom i utskottets betänkande.)

13) den allmänna stafflagen; övriga straffbestämmelser, för såvitt desamma icke enligt 13 § 1 mom. 9 punkten hänföras till landskapets lag-
stiftningsbehörighet; rättegångs-, konkurs- och utsökningsväsendet;
skiljemannaförfarandet; verkställighet av domar och straff; behandling
av lösdrivare, alkoholister och arbetsovilliga personer; allmän benåd-
ning;

14) (Likasom i utskottets betänkande.)

15) hälso- och sjukvården;

16)-18) (Likasom i utskottets betänkande.)

19) område, som är reglerat genom internationella fördrag, (utesl.)

20) (Likasom i utskottets betänkande.)

3 mom. (Likasom i utskottets betänkande.)

13 §.

Landstinget äger i den ordning denna lag stadgar, med iakttagande av
nedan angivna undantag och begränsningar samt de förbehåll beträffande
rikets lagstiftningsbehörighet, som 11 § i övrigt innehåller, utöva
lagstiftningsrätt i landskapet rörande angelägenheter, då ärendet angår:

1)-3) (Likasom i utskottets betänkande.)

4) och 5) (utesl.)

4 (6) (utesl.) arbets- och bostadsförmedling; tiden för öppenställan-
de av handels- och andra rörelser samt affärskontor;

5) (Likasom 7) i utskottets betänkande.)

6) " 8) " " "

7) " 9) " " "

8) " 10) " " "

- 9) (Likasom 11) i utskottets betänkande.)
10) " 12) " " "
11) " 13) " " "
14)-16) (utesl.)
12) (Likasom 17) i utskottets betänkande.)
13) " 18) " " "
14) " 19) " " "
15) " 20) " " "
16) " 21) " " "

2 och 3 mom. (Likasom i utskottets betänkande.)

35 §.

Ålands landsting och kommuner äro icke skydliga att underhålla eller lämna bidrag till andra skolor än sådana, i vilka undervisningsspråket är svenska.

I statens undervisningsanstalter skall undervisningsspråket vara svenska, dock så, att finskspråkiga barns rätt att på sitt modersmål erhålla i läroplikten ingående undervisning tryggas med statsmedel.

Utan vederbörande kommuns samtycke må ej undervisning i annat språk än svenska meddelas i folkskola, som underhålles eller åtnjuter understöd av (utesl.) kommun.

Denna lag träder i kraft den 19..., och genom densamma upphävas lagen den 6 maj 1920 om självstyrelse för Åland (124/20) jämte däri senare vidtagna ändringar, lagen den 11 augusti 1922, innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkning (189/22) jämte däri senare vidtagna ändringar (utesl.) ävensom 5 § lagen den 6 maj 1920 angående bringande i verkställighet av lagen om självstyrelse för Åland (125/20), så ock övriga mot denna lag stridande stadganden.

2-6 mom. (Likasom i utskottets betänkande.)

Helsingfors den 15 september 1950.

ELLI STENBERG.
TOIVO KUJALA.

EINO TAINIO.
SYLVI-KYLLIKKI KILPI.

RIKSDAGENS
UTSKOTT FÖR UTRIKESÄRENDEN

Bilaga.

Helsingfors, den 23 november 1948.

Utlåtande N:o 1.

T i l l g r u n d l a g s u t s k o t t e t .

I enlighet med riksdagens beslut har grundlagsutskottet i en den 16 innevarande november dagtecknad skrivelse anhållit om utskottets för utrikesärenden utlåtande med anledning av regeringens proposition n:o 38 angående självstyrelselag för Åland.

Utskottet för utrikesärenden anser, att det erhållit i uppdrag att granska regeringens proposition endast för såvitt den innehåller stadganden, vilka inverka på den åländska ögruppens internationella ställning.

Utskottet för utrikesärenden har i ärendet fått emottaga redogörelser av justitieministern Tauno Suontausta och ministern för utrikesärendena Carl Enckell.

Den åländska frågans internationella aspekt omfattar å ena sidan icke-befästade och neutralitet, å andra sidan de internationella garantier för den åländska befolkningens självstyrelse. I regeringens proposition är det uteslutande fråga om den åländska befolkningens självstyrelse, som för närvarande huvudsakligen grundar sig på lagen den 6 maj 1920 om självstyrelse för Åland och lagen den 11 augusti 1922, innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkning (den s.k. garantilagen). Syftet med regeringens proposition är att inom rikets gränser och genom interna stadganden revidera och utveckla det åländska självstyrelsesystemet utan att på något sätt taga befattning med Ålands internationella ställning.

Vad beträffar det i 11 § 2 mom. 19 punkten förslaget till självstyrelselag ingående stadgandet, har man enligt utskottets åsikt för detsamma i föreliggande proposition lyckats finna en form, som ger en tillräckligt klar formulering av däri berörda sakförhållande, d.v.s. landstingets befogenhet med avseende å det interna bringandet i kraft i vissa fall av internationella, av riket ingångna fördrag.

På grund av vad ovan anförts får utskottet för utrikesärenden såsom sitt utlåtande anförä,

att utskottet icke har något att anmärka med avseende å propositionen eller de däri ingående lagförslagen.

På

utskottets för utrikesärenden vägnar:

ALPO LUMME.

Otso Wartiovaara.

Avvikande åsikt.

Enligt vår åsikt vore det såväl ur landskapet Ålands befolknings som ur hela landets synpunkt förmånligare att i den reviderade självstyrelselagen icke intaga några sådana stadganden, som på sätt eller annat beröra garanterandet av denna självstyrelse genom internationella organ. Tidigare erfarenheter visa, att stadganden av detta slag, i stället för att trygga befolkningens på Åland språkliga rättigheter och nationella särprägel, tvärtom äro ägnade att äventyra dem. En dylik begränsning av rikets suveränitet på ett av dess områden komme icke att stärka förutsättningarna för fred, och man kan fråga sig, huruvida en sådan begränsning stode i samklang med gällande internationella fördrag.

Det förhållandet att från regeringens sida meddelats, att 6 § i den s.k. garantilagen, vilken paragraf enligt propositionen och med avvikelse från den av Pekkala-regeringen år 1946 avlåtna motsvarande propositionen skulle bibehållas i kraft, är utan praktisk betydelse, utgör enligt vår uppfattning icke en tillräcklig motivering för denna punkt i propositionen. Vi anse även, att majoriteten av utskottet för utrikesärenden vid föregående riksdag träffade det riktiga, då den föreslog, att från 11 § 19 punkten i lagförslaget skulle uteslutas det stadgande, vilket kunde tolkas såsom en begränsning av rikets suveränitet med avseende å internationella fördrag, och vi intaga även nu samma ståndpunkt.

På dessa grunder anse vi,

att självstyrelselagen i nämnda punkter borde givas det innehåll utskottet för utrikesärenden vid föregående riksdag i sitt utlåtande av den 11 april 1947 föreslog eller m.a.o. att lagförslagets 11 § 19 punkt borde godkännas i följande lydelse:

19) område, som är reglerat genom internationella fördrag (utesl.);
samt

och att vederbörande punkt i stadgandet om verkställigheten borde erhålla följande lydelse:

. . . . genom densamma upphävas lagen den 6 maj 1920 om självstyrelse för

Åland (124/20) samt lagen den 11 augusti 1922 innehållande särskilda stad-
ganden rörande landskapet Ålands befolkning (189/22). ävensom 5 § lagen
den 6 maj 1920

Helsingfors den 23 november 1948.

VILLE PESSI

MAURI RYÖMÄ.